

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

Zbornik referatov in razprav

**V PRIČAKOVANJU
NOVEGA
NACIONALNEGA
PROGRAMA ZA
KULTURO**

17. maj 2007

Zbornik referatov in razprav

**V PRIČAKOVANJU NOVEGA
NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO**

Naslov izdajatelja: Državni svet Republike Slovenije, Ljubljana, Šubičeva 4

Pripravili: Anton Peršak, Sonja Uršič, Nuša Zupanec

Oblikovanje in priprava za tisk: Moj repro d.o.o.

Naklada: 300 izvodov

Leto izdaje: 2007

Besedila iz razprave so avtorizirana.

9 789616 453165

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

351.854(497.4)(082)
008(497.4)

V pričakovanju novega nacionalnega programa za kulturo: zbornik referatov in razprav, 17. maj 2007 / [uredili Anton Peršak, Sonja Uršič, Nuša Zupanec]. - Ljubljana : Državni svet Republike Slovenije, 2007. - (Knjižna zbirka Državnega sveta Republike Slovenije)

ISBN 978-961-6453-16-5

1. Peršak, Tone
234107136

KAZALO

POZDRAVNI NAGOVOR	
Janez Sušnik, predsednik Državnega sveta Republike Slovenije.....	7
I. PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE	
Anton Peršak, državni svetnik.....	8
II. REFERATI	
Maja Breznik in Aldo Milohnič, Mirovni inštitut	
ANALIZA URESNIČEVANJA NACIONALNEGA PROGRAMA	
ZA KULTURO 2004-2007.....	12
Doro Hvalica, državni svetnik	
ALI ZAKON O URESNIČEVANJU JAVNEGA INTERESA ZA	
KULTURO OMOGOČA URESNIČEVANJE NACIONALNEGA	
PROGRAMA ZA KULTURO?	21
Klemen Ramovš, Zavod Ars Ramovš	
NACIONALNI KULTURNI PROGRAM IN RAZMEJITEV	
MED JAVNIM IN NEVLADNIM SEKTORJEM.....	25
Mag. Bojan Radej, svobodni ekonomist	
NEKULTURNI PRISPEVKI K NACIONALNEMU	
PROGRAMU KULTURE	28
Denis Miklavčič, Glosa	
EKONOMSKI UČINKI IN POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH	35
Igor Koršič, Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev	
PROGRAM ZA KINEMATOGRAFIJO JE ZNAN,	
LE URESNIČITI GA JE TREBA	39
Jurij Krpan, Asociacija, Društvo nevladnih organizacij in samostojnih	
ustvarjalcev na področju kulture in umetnosti	
NACIONALNI PROGRAM ZA KULTURO KOT	
STRATEŠKI DOKUMENT	43
III. RAZPRAVA.....	47
IV. UGOTOVITVE IN ZAKLJUČKI	55
V. DELOVNO SREČANJE NA TEMO OSNUTKA	
NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO.....	58

POZDRAVNI NAGOVOR

Državni svet Republike Slovenije si vsa leta delovanja prizadeva, da bi se aktivno vključil v spremljanje in delovanje naše družbe tako na gospodarskem, kulturnem, socialnem in političnem področju, kot tudi na področju razvojnih možnosti naše družbe. Državni svet je že v preteklosti namenil posebno pozornost tudi področju kulture.

Dovolite mi, da posebej izpostavim vsaj tri področja:

Državni svet je 15. julija 2003 organiziral posvet “O stanju na področju slovenske kulture po sprejemu novega zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo in pred sprejemom nacionalnega kulturnega programa”. Na podlagi stališč s psveta in strokovne ter širše javnosti je Komisija za družbene dejavnosti na 14. seji, dne 7.1. 2004. K predlogu Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2004-2007 oblikovala številna dopolnila in jih posredovala zakonodajalcu. Nekatera dopolnila so bila sprejeta. Državni svet se je aktivno vključil v zakonodajni postopek ob sprejemanju zakona o dohodnini. Dne, 11. 2. 2004 je predstavnik kulture in športa v državnem svetu organiziral srečanje volilne baze s področja kulture. Predstavniki so obravnavali predlog zakona o dohodnini. Konkretno pripombe je povzela interesna skupina negospodarskih dejavnosti na 17. seji, dne 18.2. 2004 in sooblikovala mnenje državnega sveta k predlogu zakona o dohodnini. Državni svet na 2. izredni seji, 23. 4. 2004 podprl predlog interesne skupine negospodarskih dejavnosti in izglasoval veto na zakon. Zakonodajalec je zakon pri ponovnem odločanju potrdil. Po sprejemu zakona je vodja interesne skupine organiziral 2. srečanje predstavnikov s področja kulture, dne 20. 5. 2004 na temo: zakon o dohodnini in nadaljnje aktivnosti. Predstavnik interesov kulture in športa v Državnem svetu Republike Slovenije, je s predstavniki volilne baze s področja kulture dne, 16. novembra 2005 organiziral posvet v zvezi s predlogi gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji. Stališča baze so bila predstavljena na 38. seji državnega sveta, dne 16. 11. 2005 ob Predstavitvi predlogov gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji.

Ob iztekajočem nacionalnem programu za kulturo 2004-2007 in današnjem srečanju V pričakovanju novega nacionalnega programa za kulturo, se zazrimo v prihodnost. Tarnanje in enostransko poudarjanje slovenske majhnosti lahko vodi v omejenost razmišljanja. Naša zamisel o uspešni, sodobni družbi pa je drugačna. Temelji na vsestranski bogati dediščini slovenskega duha, kulture in drugih dosežkov, na katere smo lahko upravičeno ponosni.

Znanje, ki ga imamo sorazmerno veliko, moramo preliti v programe in akcije, ki bodo odsevale slovenske posebnosti in raznolikosti ter jih povezale s svetom. Državni svet Republike Slovenije si prizadeva med ljudmi krepiti zavedanje, da je Slovenija s svojo kulturo, znanjem in vrhunskim delom pomembno prispevala k bogati zakladnici človekovega razvoja.

Janez Sušnik,

predsednik Državnega sveta Republike Slovenije

I. PREDSTAVITEV PROBLEMATIKE

Anton Peršak,
državni svetnik

Že pred nekaj tedni sem v Državnem svetu vložil pobudo oziroma predlog za organizacijo posveta z naslovom V pričakovanju novega nacionalnega programa kulture, ki ga tudi prilagam in se hkrati zavezal, da bom pripravil posebno vabilo za sodelavce oziroma predstavnike stanovskih društev s področja kulture, teoretike in praktike, predstavnike sindikata zaposlenih in predstavnike samozaposlenih na področju kulture, ki naj bi na posvetu aktivno sodelovali. Stiska s časom in druge obveznosti so mi preprečile, da bi to res tudi že storil. A zdaj je gotovo skrajni čas.

Kot je vidno že iz pobude vodstvu Državnega sveta, naj bi na posvetu ob pričakovanju predloga novega Nacionalnega programa najprej premislili, kako je z uresničevanjem še vedno veljavnega in doslej prvega sprejetega nacionalnega programa. Znano je, da resnih poročil oziroma širših javnih obravnjav poročil o uresničevanju Nacionalnega programa za kulturo, sprejetega pred malo manj kot štirimi leti, pravzaprav ni bilo, čeprav jih sam akt zahteva in napoveduje. V analizah poročil za leti 2004 in 2005 je izpostavljeno »pomanjkljivo poznavanje stanja na področju kulture« oziroma »optimistično ocenjevanje kulturne porabe slovenskih gospodinjstev« ali z drugimi besedami precenjevanje dejanske naklonjenosti večinskega dela prebivalstva do kulture.

Analitiki poudarjajo, da se ministrstvo kot ključni izvajalec in nosilec NPK nekaterih nalog iz NPK sploh ni lotilo ali vsaj ne resno lotilo (npr. povezovanja kulture in gospodarstva ali tudi vprašanja dostopnosti kulturnih dobrin itd.). V drugih primerih ministrstvo ni ovrednotilo doseganja ciljev NPK in je preprosto zapisalo, da ne razpolaga s podatki, ki bi vrednotenje omogočali. Skratka, zdi se, kot da je ministrstvo samo nekako neresno obravnavalo NPK in mu ni posvečalo pretirane pozornosti oziroma, kot da je v bistvu delovalo mimo programa. Nesporno pa je, da je minister, ki je prevzel resor kmalu po uveljavitvi veljavnega NPK, sam večkrat podcenjevalno spregovoril o tem programu in tako smo pravzaprav v čudnem položaju, ker ugotavljamo, da ministrstvo ni docela resno jemalo veljavnega NPK, ker je očitno menilo, da veljavni NPK ni ustrezen in zato dejansko ni mogoče resno ocenjevati niti primernosti tega programa niti uresničevanja programa.

Eno pomembnejših vprašanj, na katerega si je danes, zlasti ob pripravi predloga novega nacionalnega kulturnega programa, potrebno odgovoriti, je vprašanje o

---

razmerju med konceptom t.i. nacionalne kulture in novim konceptom Evropske kulture, ki je bil razgrnjen na konferenci v Berlinu jeseni leta 2004 kot nadaljnji korak v procesu postopne integracije in oblikovanja evropske identitete («a soul for Europe» ali »Europa eine Seele geben«). Projekt »evropska kultura« naj bi po prepričanju pobudnika, J. Delorsa omogočal oblikovanje kulturne identitete Evropejcev kot nujnega pogoja za uspešnost političnega projekta združene Evrope. Pri tem je tem težje, ker ne gre za vprašanje o estetskih razsežnostih ali o vsebini, temveč za vprašanje, ki je v bistvu politične narave. Dileme, ali je neko kulturno dejanje, npr. nek novi roman ali gledališka predstava ali koncert pojav/dogodek nacionalnega pomena in značaja ali evropskega ali kar planetarnega, so v bistvu izmišljene. Je pa najbrž mogoče vsaj do neke mere mogoče razmišljati o tem, ali to ali ono kulturno dejanje izraža nacionalno ali kakšno drugo identiteto v smislu pripadnosti in usmerjenosti k določenemu občinstvu. Če odmislimo politično razsežnost tega vprašanja in se otresemo nelagodnosti ob dejstvu, da politika ponovno poskuša instrumentalizirati kulturo in jo vpreči v voz domnevno pozitivne politične zamisli, ostaja vprašanje, ali je kultura ali, ožje, umetnost še znotraj Goethejeve paradigme, po kateri sleherno umetniško delo najprej pripada nacionalnemu kulturnemu krogu (izraža nacionalno identiteto) in si s svojo kakovostjo (lahko) zagotavlja tudi pripadnost korpusu svetovne kulture (npr. svetovne književnosti, če gre za literarno delo), če je seveda dovolj univerzalno. Vendar je, po njegovem mnenju, vedno oboje hkrati. Pogoj za to je seveda kakovost. Ta kakovost pa pomeni, da umetniško delo, ki doseže raven, s katero si zagotavlja uvrstitev v korpus svetovne kulture, hkrati neizogibno izraža identiteto kulturne (nacionalne) skupnosti, znotraj katere je nastalo ter hkrati presega to raven in vsebuje tudi univerzalne vrednote, ki naj bil veljale za vse ljudi in ljudstva oziroma kulture. Goethejeva teorija seveda izhaja iz humanističnega pogleda na svet, ki izraža optimističnega duha 18. in 19. stoletja... Če bi vztrajali ob takšnem razumevanju kulture, bi najbrž tudi evropsko kulturo lahko razumeli kot nekakšen antološki izbor dosežkov nacionalnih kultur, ki presegajo zgolj ožji, nacionalni pomen in izražajo nekaj več in ne le nacionalno identiteto.

Zagovorniki globalizacije, ne oziraje se na to, da je globalizacija vendarle predvsem politični in gospodarski projekt ali še posebej projekt multinacionalnega kapitala, se radi odrekajo pripadnosti nacionalni kulturi in zavračajo domnevno zavezo izražanja nacionalne identitete in enako pretesen jim je tudi okvir evropske identitete; njihova umetnost želi biti planetarna. Otresti se želi tudi zavezanosti estetskemu učinku, zato skuša in mejo med umetnostjo in znanostjo, češ da umetnost 21. stoletja predstavlja renesančno sintezo umetniškega in znanstvenega občutenja ter oblikovanja sveta. Po njihovem mnenju umetnost ni več in ne sme biti zavezana nekakšnemu nacionalnemu interesu ali celo dolžna proizvajati nacionalno identiteto, kolikor je to sploh mogoče, temveč mora proizvajati dogodke, ki bodo s svojo vsebino in izrazitostjo v bistvu pretresali občinstvo in ga fascinirali ne glede na to, kje se bodo dogajali in kakšno bo občinstvo.

Ko se torej ministrstvo za kulturo oziroma v njegovem imenu ta ali ona ekipa

---

pooblaščenec loteva oblikovanja predloga novega NPK, mora premisliti temeljna vprašanja kulture za 21. stoletje in se odločiti tudi glede vprašanja, ali bo to še nacionalna kultura ali evropska ali globalna in kaj naj bi to pomenilo za nacijo in njeno potrebo po identiteti. Pa tudi vprašanje, ali je kultura v ožjem pomenu besede, torej umetnost, še zavezana vztrajati na polju estetskega ali ne?

Obenem pa ni mogoče spregledati vprašanja, kaj pravzaprav pomeni to, da si v začetku 21. stoletja zastavljamo vprašanje, ali (naj) kultura izraža ali celo proizvaja predvsem nacionalno identiteto ali naj se zaveže proizvajati evropsko identiteto? Z drugimi besedami: se vračamo v čase, ko so raznih vrst oblastniki pričakovali in postavljali kulturi, predvsem umetnosti naloge po svoji volji in podobi in vrednotili umetnost glede na to, v kolikšni meri je zadovoljevala njene interese in zahteve?

Kolikor se bodo predlagatelji NPK odločili za predpostavko, da je kultura lahko tako rekoč hkrati nacionalna in evropska, kar je glede na trenutno usmerjenost slovenske politike logično pričakovati, se postavlja vprašanje o razmerju med nacionalno in zaželeno evropsko kulturo oziroma vprašanje, ali naj bi bila v Sloveniji nastajajoča kultura evropska kultura še vedno zavezana predvsem nalogi proizvajati nacionalno identiteto, kot je to predstavljala slovenska politika v času razprav o t.i. evropski ustavi ali naj bi v bistvu prešla na domnevno višjo raven in si prizadevala postati evropska kultura. Vprašanja morda na prvi pogled zveni čudaško, pa vendar. Predlog nacionalnega kulturnega programa nastaja v okviru Ministrstva za kulturo in po nalogu ministra. Minister je politik vladajoče koalicije, ki je, kot vemo, zelo zavezana ideji t.i. združene Evrope ter hkrati zadovoljna in, kot se zdi, v celoti zadovoljena, kar zadeva položaj Slovenije, slovenščine in slovenske kulture, kar minister poudari ob sleherni priložnosti, ki jo dobi. Zdaj je torej na vrsti naša obveznost do Evrope. Gre seveda za politični projekt kot je pač ministrstvo politični organ znotraj vlade kot političnega organa.

Glede na povedano se s še večjo ostrino kot doslej postavlja vprašanje socialnega položaja umetnikov in umetnosti v celoti v tem domnevno novem položaju. Če je kultura v preteklosti tako rekoč nadomeščala politiko in skrbela za vzpostavljanje in afirmacijo slovenskega naroda, in če smo še nedavno mislili, da je kultura proizvajalka nacionalne identitete, je bilo logično pričakovati, da je Slovenija, naj bo kot jugoslovanska republika ali samostojna država, dolžna maksimalno materialno podpirati, tako rekoč omogočati kulturo v neprimernih okoliščinah premajhnega trga. Kolikor kultura več nima te naloge, ker je skrb za narod in državo dokončno prevzela politika, se država nemara lahko vsaj deloma ali celo v celoti otrese skrbi za kulturo, kot to predlagajo najbolj neoliberalno usmerjeni reformisti v Sloveniji. Po drugi strani bi bilo mogoče pričakovati, še posebej glede na to, da tudi nekateri ekonomisti ugotavljajo, da je področje kulture tudi ekonomsko učinkovito, in da presenetljivo veliko prispeva tudi k rasti domačega bruto proizvoda, da bi se začeli tudi na tem področju bolj brezkompromisno uveljavljati kriteriji in interesi globalizacije. To pa bi pomenilo, da bi bili ustvarjalci v celoti

---

prepušteni kriterijem trga, kar bi najbrž povzročilo tudi to, da bi določene, z vidika globalizacije manj zanimive vrste umetnosti, izgubile svoj pomen (npr. poezija na področju književnosti, najbrž tudi kiparstvo v primerjavi s slikarstvom in grafiko itd.); skratka tiste vrste umetnosti, ki so manj konkurenčne, bi ostale brez podpore.

Vprašanje o socialnem položaju samozaposlenih na področju kulture pa se samo po sebi postavlja v povsem novi luči ob ugotovitvah o pomenu kulture za nacionalno gospodarstvo oziroma o višini prispevka tega področja k celotnemu domačemu bruto proizvodu. Vprašanja v zvezi s tem in odpor proti tradicionalnemu odrivanju kulture v sfero t.i. družbene režije, kar predpostavlja tudi odpor proti mačehovskemu odnosu vsakokratne ekipe na finančnem ministrstvu do kulture, je na Slovenskem opaziti že več desetletij. Polemike v zvezi s tem so bile zelo živahne že konec osemdesetih let; torej že v časih pred osamosvojitvijo. Vedno znova je bilo potrebno dokazovati, da vlaganja proračunskih sredstev v področje kulture pomeni vlaganja, ki pravzaprav predstavlja plemenitenje teh sredstev in zagotavlja rast osnove, iz katere črpa državni proračun. Ne gre samo za to, da dejavnost na področju kulture sproža številne procese, ki prispevajo k rasti domačega bruto proizvoda na kratki rok; gre še bolj za to, da visoko razvita kultura sprošča potenciale, kot so ustvarjalnost, vedoželjnost in posledično znanje, domišljija in težnja po dokazovanju, ki vsi veliko več kot zgolj suhi kapital prispevajo k rasti produktivnosti, inovativnosti itd. Samo visoko kulturne družbe so tudi visoko produktivne družbe; vsaj na daljši rok.

Vprašanje o ključnih ciljih novega Nacionalnega programa kulture in vprašanje o zmoglosti za doseganje teh ciljev se v luči že navedenih poudarkov postavlja z vso ostrino.

Po eni strani je nedvomno, da čim bolj razvita in čim bolj neovirana, torej sproščena (če lahko uporabimo pridevnik, s katerim je pred zadnjimi volitvami pridobivala volivce trenutno vodilna vladna stranka) ali po eni strani spodbujana, vendar po drugi strani ne usmerjana kultura bi torej mogla biti primerjalna prednost Slovenije. Kolikor si ogledamo najbolj razvite družbe, najbolj razvite z vidika celovitega koncepta človekovega razvoja in ne samo z vidika industrijske razvitosti, lahko vidimo, da so te družbe praviloma dosegle tudi najvišjo raven kulturne razvitosti (seveda pri tem ne gre predvsem za razvitost oblik množične kulture kot npr. v ZDA, ki vsemu razmahu znanosti navkljub, ostajajo predvsem industrijsko razvita družba) in imajo prav zato prednost, ker uspešno povezujejo znanje in ustvarjalnost. Najbrž bo videti pretenciozno, pa vendar je smiselno izraziti pričakovanje, da se bo Slovenija po eni strani dokončno odločila za koncept trajnostnega razvoja in skladno s tem ob socialni varnosti in doslednem varovanju narave (ter okolja) postavila tudi razmah kulture. Pri tem je ključnega pomena, da država razvija mehanizma spodbujanja in nikakor mehanizme usmerjanja kulture, in da torej omogoča razmah vseh možnih smeri ter kot ključni kriterij postavi samo kakovost. Je pa smiselno, kar zadeva razvoj v celoti, to povezati s turizmom, razvojem univerz in znanja. Z drugimi besedami, kazalo bi razmisliti, ali ne bi bilo najbolj smiselno, da si Slovenija postavi cilj postati trajno kulturno središče Evrope.

II. REFERATI

Maja Breznik in Aldo Milohnič,

Mirovni inštitut

ANALIZA URESNIČEVANJA NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO 2004-2007

I. del: Splošne strateške usmeritve Nacionalnega programa za kulturo 2004-2007

Ko je bil leta 2004 sprejet Nacionalni program za kulturo, se je končal dolgotelni kulturni boj za to, kdo bo spisal *Slovenski nacionalni kulturni program*. Nacionalni program za kulturo se je tedaj zdel dober pragmatičen prijem v primerjavi z razpravami o nacionalnem kulturnem programu, ki so bredle globoko po ideologijah nacionalne biti in nacionalne identitete. Sprejet je bil zato z olajšanjem, ker je porinil na stran ideološka in estetska vprašanja, namesto tega pa se je oprl na vprašanja, ki so v pristojnosti zakonodajalca in državne/javne uprave. Se pravi, naloga programa za kulturo pred štirimi leti in zdaj je, da sprejme splošne strateške odločitve, ki naj bi izšle iz »splošne volje« ljudstva po njihovih predstavnikih, in seznam suhih administrativnih ukrepov, ki naj bi bili obvezujoči v določenem obdobju.

Pri novem krogu sestavljanja teh seznamov za obdobje 2008-2011 se moramo ozreti nazaj in najprej oceniti izkušnje in učinke iz prejšnjega obdobja. Januarja 2007 smo v raziskovalnem poročilu,¹ ki obravnava Nacionalni program za kulturo in izvajanje tega programa glede na poročili iz leta 2004 in 2005, presenečeno ugotovili, da ni mogoče bolj ostro kritizirati izvajanja programa za kulturo, kot se že kritizirajo sami avtorji poročil, uslužbenci ministrstva za kulturo v samo-evalvacijah. Z odkritosrčno samokritiko pojasnjujejo, zakaj niso mogli izpolniti nalog, ki jim jih nalaga program. Neizpolnjene so tako ostale naloge, ki so si jih v glavnem sami zastavili, s katerimi naj bi preverjali učinke

---

¹ Maja Breznik, Aldo Milohnič, *Preobrazbe področja kultur v okviru spreminjanja splošnih ekonomskih politik. Kultura v sektorskih (Nacionalni program za kulturo 2004-2007 in poročili za leti 2004 in 2005) in v nekaterih državnih razvojnih dokumentih*, Ljubljana, Mirovni inštitut, 2007, <http://www.mirovni-institut.si/>.

---

kulturne politike in za nazaj upravičili splošne strateške odločitve nacionalnega programa za kulturo. Mnogi splošni strateški cilji – povezovanje javne politike z gospodarstvom, vloga avtorskih pravic, kulturna vzgoja – zato delujejo v besedilu še bolj kot ideološki stereotipi. V kontekstu priprav na nacionalni program za kulturo bi se morali lotiti teh stereotipov, če naj program ne bi rabil le samo-reprodukciji političnega in administrativnega aparata.

Slovenija je zgled za nacionalni program dobila pri drugih evropskih državah (Nizozemska, denimo). S kratkoročnimi programi naj bi države, ki so že vpele nacionalne programe, naredile splošne zastavitve kulturne politike pregledne, z vsakoletnimi poročili pa naj bi obvezale administracijo, da izvaja ukrepe po programu in spremlja učinke svoje lastne politike. Če tega administracija ne počne, potem ves program nima bistvenega smisla, razen kot samo-reprodukcija političnega in birokratskega aparata ali kot ritualno življenje civilnih posvetovalnih teles pri ministrstvu za kulturo, ki so vsa poročila o izvajanju nacionalnega programa za kulturo doslej »sprejeli s pripombami«.

Podobno kot je zgled nacionalnega programa za kulturo vzet iz nekaterih evropskih držav, je iz evropskih dokumentov prepisanih tudi večina osnovnih prioritet iz programa. Kot se pri prepisovanju rado zgodi, skozi poročila o izvajanju programa za kulturo zaveza nepoznavanje tradicije evropskih kulturnih politik, ki bi ga pri takih vrstah dokumentov vendarle pričakovali in na katere je nujno opozoriti pri pripravljanju strateškega dokumenta za naslednje štiriletno obdobje.

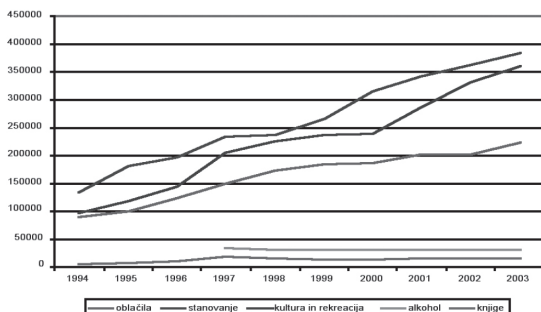
Za primer lahko, prvič, vzamemo drugo prioriteto »kulturna raznolikost«. Izraz je sicer modni evropski žargon, v resnici pa ima še z izrazom »demokrati-zacija« dolgo tradicijo in zelo jasen pomen v evropskem okviru. V veselih časih Jacka Langa so pod tem ciljem podpirali rockovske bende, zaporniške časopise, avantgardno umetnost ipd. Danes mislimo »raznolikost« sicer bolj kot kulture raznih etničnih skupin in verskih skupnosti, kot vprašanje naglavnih rut, križev na šolskih stenah in minaretov na mestnih pejsažih, vendar tudi danes raznolikost pomeni vsaj tolerančnost do raznih umetnostnih izrazov, tradicionalne in moderne umetnosti. Poročili programa za kulturo pa, nevede ali namenoma, sploh ne omenjata »raznolikosti« v običajnem pomenu in zato iz nacionalnega programa zbriseta dovršen del ustvarjalnosti, ki ne sodi v »tradicionalno« ali elitno umetnost.

Pozaba še zelo sveže evropske zgodovine grozi z mračnim kulturnim neokon-zervativizmom. Poročili se v poglavju »Spodbujanje kulturne raznolikosti« skoraj izključno ukvarjata le z mednarodnimi podpornimi programi za slovenske projekte (kohezijski in regionalni sklad, Kultura 2000 in Media plus) in se le površno (skoz vprašanje etničnih manjšin) dotakneta drugih ukrepov in kazalcev v okviru te prioritete. Mednarodni pozivi za sofinanciranje in uspešnost slovenskih predlogov na teh programih prav gotovo nimajo veliko opraviti s ciljem »kulturne raznolikosti«. Pri vprašanju etničnih manjšinah pa celo prevlada misel, da bi morale etnične manjšine na Slovenskem iskati pomoč pri tujih virih financiranja in da bi jim ministrstvo pri tem pomagalo, če bi imelo dovolj zaposlenih.

Učinke konzervativne politike že poznamo z naših ulic in se ne moremo izgovarjati s svojim neznanjem. Če se sprehodimo po Metelkovi, vidimo kulturni boj konzervatizma s specifično generacijsko skupino. Podobe s sprehoda bi zlahka zamenjali za podobe s kakšnega vojnega območja. Na tako brutalen način obračunava slovenska kulturna politika, lokalna in državna, s tistimi mladostniki, ki zahtevajo pravico do politične emancipacije in neodvisnega intelektualnega zorenja. Javna kulturna politika ne more proizvajati vrhunskih umetnikov, lahko pa vzpostavi pogoje za emancipacijske procese, z njimi pa bo prišla tudi inovativnost in kreativnost, o katerih veliko govorijo evropski in slovenski politiki.

Drugič, za primer zastarelega razumevanja nekega kulturno-političnega ukrepa lahko vzamemo prioriteto »dostopnost kulturnih dobrin in storitev«. Slovenski kulturni administratorji še vedno razumejo to prioriteto kot »decentralizacijo« iz časov André Malrauxja. Podobno kot v njegovih časih štejejo predstave in obisk kulturnih prireditev po podeželju in po zaostalih regijah. Že v 70-letih je francoskim intelektualcem in administratorjev postalo jasno, da z vsiljevanjem nacionalne kulture ne bodo spodbudili ljubezni do umetnosti po delavskih predmestjih in po kmečkem podeželju, medtem ko slovenski administratorji še vedno vsiljujejo muze ljudstvu na vso silo. Še vedno se niso pozanimali po priročnikih o kulturnih politikah, da je potrebno najprej odpraviti ekonomske ovire in socialno izključenost, da bi ljudje sploh lahko obiskovali kulturne prireditve in kupovali kulturne dobrine in da bi kdaj lahko vzljubili lepe umetnosti.

Slika 1: Poraba slovenskih gospodinjev od leta 1994 do leta 2003

V kontekstu neoliberalnih ekonomskih politik je ekonomska in socialna izključenost postala še bolj aktualna kot kdajkoli prej. To bomo pokazali na primeru statističnih kazalcev porabe slovenskih gospodinjev za kulturo. Porabo slovenskih gospodinjev za kulturo meri Statistični urad Republike Slovenije (SURS) skupaj z rekreacijo pod naslovom »Kultura in rekreacija«. Slika 1 spodaj prikazuje porabo slovenskih gospodinjev za kulturo in rekreacijo, ki smo ji za primerjavo dodali še nekaj drugih kazalcev: poraba za stanovanje, oblačila, knjige in alkoholne pijače.

Črta, ki prikazuje porabo za kulturo in rekreacijo, se med vsemi najhitreje vzpenja in nakazuje, da poraba strmo narašča, celo bolj kot poraba za stanovanje in oblačila. Med statističnimi podatki pod skupino »kultura in rekreacija« smo lahko ločili samo nakup knjig kot porabo gospodinjestev, ki bi jo lahko imeli za kulturno. Na sliki vidimo, da se gibanje te črte spodaj ne ujema z gibanjem črte za kulturo in rekreacijo: črta, ki prikazuje porabo gospodinjestev za knjige, se spušča in dviga, nikakor pa ne sledi strmemu povečevanju porabe, ki velja za celotno področje. Šport, avdiovizualne naprave ipd. so za gospodinjstva veliko bolj privlačne potrošnje kakor pa kultura, zato je zmotna domneva, da poraba za kulturo raste vzporedno s porabo za šport in zabavo.

Na sliki vidimo, da se je poraba za stanovanja v zadnjih desetih letih povečala za trikrat. Rast osnovnih stroškov sili revnejše prebivalstvo, da se odpoveduje luksuznim dobrinam. Za primerjavo smo vzeli porabo gospodinjestev za alkohol, za katerega Slovencem naj ne bi bilo škoda denarja. Z revščino naj bi se poraba alkohola povečevala tudi kot izhod v stiski, a statistika kaže, da Slovenci tolčejo revščino trezni, saj je poraba alkohola v zadnjih letih upadla. Še vedno pa slovenska gospodinjstva porabijo za knjige pol manj kot za alkoholne pijače. Če ta poraba rahlo raste, je rast verjetno treba pripisati tistemu delu potrošnje, ki jo imenujemo »potrošnja s prisilo«, to je nakup šolskih učbenikov in delovnih zvezkov za šoloobvezne otroke.

S tem kratkim prispevkom smo poskušali pokazati, da pri pripravi programa za naslednje obdobje potrebno premisliti osnovne strateške odločitve. Ali bo Slovenija še naprej vodila avtarkično politiko »nacionalne kulture« ali pa bo spodbujala emancipativno in ustvarjalno kulturo, ki je ne bo strah njenih svetovnih razsežnosti? Ali bo še naprej gluha za ekonomske probleme prebivalstva ali pa se bo spoprijela z ekonomsko in socialno izključenostjo? Ali bo Slovenija tekmovala s poceni in neizobraženo delovno silo v svetovni gospodarski tekmi ali pa bo dvigovala izobrazbeno raven vseh slojev prebivalstva, ne le elite? Preden se lotimo konkretnega programa za kulturo, bi si morali odgovoriti na ta osnovna vprašanja. Potem bi se bilo mogoče zlahka spopasti z vsemi našimi komentarji in kritikami iz poročila *Preobrazbe področja kultur v okviru spreminjanja splošnih ekonomskih politik*, v katerem smo analizirali izvajanje programa za kulturo v preteklem obdobju.

II. del – O prioritetah Nacionalnega programa za kulturo 2004-2007

Slovenski jezik, njegova raba in razvoj

1. prioriteta: Slovenski jezik, njegova raba in razvoj

Če sledimo dikciji, s katero je jezikovna politika opisana v NPK, rabo jezika naj bi »uravnavala primerna jezikovna politika, ne z restriktivnostjo, temveč z ozaveščanjem in spodbujanjem«. Če v poročilu za leto 2004 še ni bilo toliko

---

napisanega glede restriktivnih ukrepov, je v poročilu za 2005 prvi ukrep (»koordiniranje jezikovne politike«) poročevalec razumel izključno kot poročilo o restriktivnih ukrepih, kršitvah, inšpekcijskem nadzoru in podobno. Poleg drugega ukrepa (»sprejetje zakona o javni rabi slovenskega jezika in skrb za njegovo udejanjanje«), so bili v prvih letih izvajanja NPK prav restriktivno-represivni ukrepi glavna skrb ministrstva na področju izvajanja in koordiniranja jezikovne politike. Bati se je, da taka – ne spodbujevalna, marveč represivna in pokroviteljska – jezikovna politika sama spreminja slovenščino v manjvredno sporazumevanje.

Spodbujanje kulturne raznolikosti

2. prioriteta: Spodbujanje kulturne raznolikosti

»Spodbujanje kulturne raznolikosti« je druga prioriteta nacionalnega programa za kulturo, ki je definirana kot »pluralizem ustvarjanja in kulturnih dobrin« in »široka paleta ustvarjanja ne glede na zvrstnost, ciljno občinstvo, estetski okus ali svetovni nazor«. Ko pa beremo poročili o izvajanju nacionalnega programa, se ta splošna načela zgubijo. Poročili pod poglavjem »Spodbujanje kulturne raznolikosti« se skoraj izključno ukvarjata z mednarodnimi podpornimi programi za slovenske projekte in se le površno dotakneta drugih ukrepov in kazalcev v okviru te prioritete. Edina slovenska programa, ki se pod to prioriteto omenjata v poročilu iz leta 2005, govorita o problematiki financiranja kulturnih dejavnosti etničnih manjšin in o odpravljanju ovir za senzorno ovirane invalide, četudi je »kulturna raznolikost« veliko več kakor le izvajanje politične korektnosti. Načelo »kulturne raznolikosti« namreč izhaja tudi iz diferenciacije kulturne produkcije po njenih strukturnih značilnostih, denimo institucionalna in neinstitucionalna kultura, tradicionalna in sodobna kultura, ali pa eksperimentalna in mladinska kultura, socio-kultura in podobno. V razdelku o kulturni raznolikosti tako ni niti besedice o neodvisno kulturni produkciji (ali vsaj o »izvajalcih javnih kulturnih programov oziroma projektov«, če uporabimo poimenovanje iz ZUJIK) ali pa mladinski kulturi, ki sta v Sloveniji pomembni ustvarjalni sili.

Dostopnost kulturnih dobrin in storitev

3. prioriteta: Zagotavljanje dostopnosti kulturnih dobrin in pogojev za ustvarjalnost in 8. prioriteta: Informatizacija v kulturi

V nacionalnem programu za kulturo sicer piše, da je cilj slovenske kulturne politike »zviševanje dostopnosti kulturnih dobrin in ustvarjalnosti«, vendar je edini ukrep, da bi bila kulturna ponudba bolj dostopna, spodbujanje geografske razpršitve kulturnih dejavnosti in regionalnega kulturnega razvoja. Prioriteta dostopnosti kulture se ne ozira 1. na ekonomsko dostopnost kulturnih blag in storitev ter 2. na posebne potrebe določenih družbenih skupin (razen invalidov, ki jih program eksplicitno omenja). Dokument tudi ne omenja posledic povečevanja revščine na participacijo v kulturi in morebitno odpravljanje teh

---

učinkov. V poročilu za leto 2005 je ob približno polovici predvidenih kazalcev zabeleženo le, da podatki »niso dostopni«, »niso na voljo«, ali pa da »na MK tega podatka nimajo«.

S problematiko dostopa do kulture je povezana osma prioriteta »Informatizacija v kulturi«. Cilj te prioritete je »povečanje dostopnosti kulture, dostopnosti celovitih informacij o kulturi in zagotavljanje kvalitetnejšega strokovnega in znanstvenega vrednotenja kulture«. Ker ima skorajda polovica prebivalcev dostop do interneta, je razmišljanje o zagotavljanju dostopnosti preko svetovnega spleta upravičeno, zlasti ker se bo odstotek uporabnikov verjetno hitro povečeval. Vendar pa poročila o raznih projektih s tega področja kažejo na fetišizacijo digitalizacije, saj gre za projekte katalogov informacij, ne pa za prenašanje kulturnih vsebin. Digitalni mediji bi lahko bili odlična možnost za zagotavljanje dostopnosti do kulturnih vsebin, a teh možnosti – glede na aktualno strategijo kulturne politike – še nismo začeli izkoriščati.

Kulturna vzgoja

4. prioriteta: Kulturna vzgoja kot ustvarjalna vzgoja

Četrta prioriteta ima resorsko in med-resorsko razsežnost. Medtem ko razsežnost, ki je v pristojnosti ministrstva za kulturo in javnih ali zasebnih zavodov, društev deluje dobro – z vzporednimi izobraževalnimi dejavnostmi za mlajše občinstvo, delavnice za otroke, izobraževanje za umetniške poklice ipd., je med-resorsko sodelovanje šibko, predvsem na področju šolstva, ki je za to področje najpomembnejše. Strategija spodbujanja kulturno-vzgojnih programov in projektov s sofinanciranjem je pozitivna, vendar je pomanjkljiva v točki, ko bi morala opredeliti dostopnost kulturno-vzgojnih programov in projektov vsem otrokom in mladostnikom. O odsotnosti dejavne politike na tem priča tudi podatek, da v splošnem delu poročili (splošne prioritete) ni enega samega podatka o uresničevanju zastavljenih ukrepov glede na kazalce, ki so v tem primeru v NPK zelo konkretno in nedvoumno definirani. Če so v poročilu za leto 2004 to kruto dejstvo poročevalci še poskušali prikriti z navajanjem posrednih podatkov, so v poročilu za leto 2005 pri vseh kazalcih navedli le, da podatkov »ni na voljo«.

Podpora ustvarjalcem

5. prioriteta: Izobraževanje za poklice v kulturi in 7. prioriteta: Neposredna podpora ustvarjalcem

Peto prioriteto »Izobraževanje za poklice v kulturi« moramo obravnavati skupaj s sedmo prioriteto »Neposredna podpora ustvarjalcem«. Program izobraževanja za poklice v kulturi ima namreč smisel le, če vemo, kam z ljudmi s tako specialistično izobrazbo, zlasti tistimi, ki naj bi profesionalno delali v kulturi. Poročili skopo govorita o strukturi zaposlenih v javnih zavodih, vendar iz podatkov lahko zvemo, da je v javnih zavodih med zaposlenimi le peščica

---

mladih ljudi in celo ti le za določen čas ali projektno. To predstavlja vsaj dve nevarnosti: prvič, tako stanje ogroža prenos znanja s starejše na mlajšo generacijo, ki bo izginilo s staro generacijo, in, drugič, ogrožena je zaposljivost formalno izšolanih mladih ljudi, ki nimajo ne virov za preživetje ne dostop do dela, za katerega so se izšolali.

Neuskajenost med novimi diplomanti in številom delovnih mest, ki so na voljo, se vidi v povečevanju števila »samozaposlitev«. Primerjalni podatki kažejo, da število samozaposlitev v kulturi nekajkrat presega delež samozaposlenih v slovenskem gospodarstvu nasploh in da se od leta 2000 vztrajno večja število samozaposlenih v kulturi. Zanimanje za samozaposlitev v kulturi se je v Sloveniji povečalo tudi zato, ker ministrstvo za kulturo tistim, ki dosegajo formalne pogoje (število objav, nastopov, nagrad ipd.), prizna prispevek za najnižjo pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. Potem ko mladi diplomanti z umetniških akademij obupajo nad iskanjem službe, oddajo prošnjo za status svobodnega umetnika in za pravico do plačila za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. S tem dobijo vsaj osnovne pravice in ugodnosti, ki izhajajo iz dela, za preživetje pa tekmujejo na ponudbi občasnih del.

Področje kulture je obveljalo za izjemo v delovni zakonodaji, saj so mogoče zaposlitve za določen čas tudi v primerih, ki jih delovna zakonodaja ne dopušča. Analiza fleksibilizacije zaposlitev v kulturi, ki smo jo raziskovalci Mirovnega inštituta opravili leta 2004 v okviru raziskave »Ekonomika kulture«, je pokazala, da se pri novih zaposlitvah povečuje delež zaposlitev za določen čas, tako v gospodarstvu na sploh kakor tudi v kulturi. Poleg tega smo ugotovili, da delodajalci pri novih zaposlitvah ravnajo previdno in večino delavcev najprej zaposlijo za določen čas in šele čez nekaj časa – glede na zakonsko dovoljene roke – te vrste zaposlitve v določenem deležu spremenijo v zaposlitve za nedoločen čas.

Na ekonomsko krizo delavcev v kulturi pa kažejo tudi številni novi podporni programi, ki naj bi krizo ublažili. V sedmi prioriteti v podporo ustvarjalcem je veliko ukrepov, ki podpirajo ustvarjalce z različnimi štipendijami in z različnimi nadomestili iz naslova avtorskih pravic. Med njimi so *delovne štipendije* za pisce, ilustratorje ipd., *rezidenčne štipendije* za umetnike na področju uprizoritvenih in intermedijskih umetnosti, glasbe ipd., *razstavnine* za vizualne umetnike. Že sama potreba po podeljevanju štipendij kaže na poostreni ekonomski položaj umetnikov in umetnic, ki se vse težje preživljajo neposredno s svojim delom. Poleg tega se delovne štipendije izplačujejo kot avtorski honorar, pri čemer se celotni bruto znesek upošteva pri določanju dohodninske osnove.

Nacionalni program za kulturo in obe poročili napovedujeta pravni režim avtorsko varovanih del kot pomemben ekonomski privilegij za avtorje. Imamo pa zelo redke podatke, kako je v resnici. Program za kulturo je sicer napovedoval spremljanje stanja na tem področju, v poročilih pa nazadnje najdemo le kratke opombe, da podatki niso na voljo, razen v primerih, ko stroške nadomestil za razne pojavne oblike avtorskih pravic zagotavlja država (knjižnično nadomestilo in razstavnina, denimo).

Kultura in gospodarski razvoj

6. prioriteta: Kultura kot kategorija razvoja: kultura kot generator gospodarskega razvoja, človeških virov, kvalitete življenja in socialne kohezivnosti

Kulturnim administratorjem manjkajo skoraj vsi podatki, ki bi lahko kakorkoli opisali kulturo kot kategorijo razvoja. Manjkajo podatki o izvenproračunskih sredstvih za kulturo, število projektov o partnerstvu med državo in gospodarstvom, o številu novih delovnih mest, skratka, o skoraj vseh ukrepih (z delno izjemo ukrepa podpore programom in projektom za spodbujanje kulturnega turizma v poročilu za leto 2005) in kazalcih, zato je nadzor nad tem področjem za ministrstvo za kulturo izgubljen, prav tako tudi kolikor toliko smiselni posegi v to področje.

Velik problem še vedno ostajajo pomanjkljivi in za kulturno politiko večinoma neuporabni statistični podatki, ki jih zbira Statistični urad RS kot osrednja nacionalna institucija na področju statistike. Negativne posledice so vidne v obeh dosedanjih poročilih o izvajanju NPK, zelo porazno stanje pa je prav na področju povezovanja kulture in gospodarstva. Po drugi strani je potrebno povedati, da bi na določenih področjih ministrstvo lahko prišlo do uporabnih podatkov tudi v sodelovanju z drugimi institucijami, ne le s Statističnim uradom RS. Dejstvo je, da je togost sistema SURS velika ovira za izvajanje nadzora nad NPK, a to vendarle ne sme biti izgovor za pomanjkanje kakršnih koli uporabnih podatkov o »kulturi kot kategoriji razvoja« v dosedanjih poročilih o izvajanju NPK.

Posodobitev javnega sektorja v kulturi

9. prioriteta: Posodobitev javnega sektorja v kulturi

Nacionalni program za kulturo ima za posodobitev javnega sektorja zelo konkreten cilj ali pilotni projekt. V programskem obdobju naj bi se vsaj dva javna zavoda preoblikovala v gospodarski družbi ali vsaj tri javni zavodi v ustanove. Poročilo za leto 2004 ugotavlja, da se kaj podobnega ni zgodilo. Nasprotno, v letu 2004 se je preoblikoval Cankarjev dom iz občinskega javnega zavoda v državni javni zavod, podobno kot že prej SNG Maribor in SNG Nova Gorica. Več institucij torej prehaja v državni javni sektor, kakor ga zapušča. Kakorkoli že, poročili nazorno pokažeta, da noben ukrep za posodobitev javnega sektorja v kulturi v prvih dveh letih izvajanja NPK ni bil uresničen. Glede na obširno pojasnilo v uvodu tega razdelka v zadnjem poročilu je malo verjetno, da se bo karkoli glede tega spremenilo do konca programskega obdobja.

Sodelovanje z nevladnimi organizacijami

10. prioriteta: Sodelovanje z nevladnimi organizacijami

Poleg tega, da so producentke in izvajalke umetniških ali kulturnih programov, naj bi bile nevladne organizacije tudi partnerice pri pripravi predpisov, odločitev

---

in vrednotenju ukrepov. Ko pogledamo splošno vključenost »civilne družbe« v procese odločanja ministrstva za kulturo, vidimo, da ministrstvo obravnava »civilno družbo« izrazito normativistično ter da ne ločuje med nevladnimi organizacijami in civilno družbo. Pod prioriteto sodelovanja z nevladnimi organizacijami poročilo za leto 2004 navaja razna telesa, ki so dejansko sestavni del političnega aparata v civilni obleki. Najvišje civilno telo na ministrstvu za kulturo je *Nacionalni svet za kulturo*, ki ga sicer imenuje Državni zbor RS, vendar na predlog ministra za kulturo. V postopkih odločanja o financiranju kulturnih programov sodelujejo *strokovne komisije*, ki jih nastavlja minister sam. Ti predstavniki »civilne družbe« na ministrstvu so torej imenovani s strani ministra za kulturo in pod njegovim nadzorom. Splošno posvetovalno funkcijo naj bi imela tudi *Kulturniška zbornica Slovenije*, ki v praksi na žalost deluje samo v manjšem in za širša družbena vprašanja manj pomembnem delu svojih z zakonom določenih pooblastil. Rezultat je, da »civilna družba« (v smislu državljskih pobud, ki niso nujno institucionalizirane ali kako drugače strogo formalizirane) skupaj z nevladnimi organizacijami (kolikor niso reprezentirane skozi Kulturniško zbornico) – strogo formalno gledano – nima dostopa do opravljanja nalog, ki ji jih predpisuje nacionalni program za kulturo. Pomanjkljivost ZUJIK se kaže tudi v tem, da v poglavju »Sodelovanje civilne družbe« ni predvidel možnost vpliva tistega dela civilne družbe, ki ga sestavljajo uporabniki kulturnih dobrin.

Tako kot pri mnogih drugih prioritetah, moramo tudi pri tej poudariti, da poročili docela ignorirata predvidene kazalce iz NPK. Poročili se bodisi izgovarjata, da ministrstvo kazalcev ne spremlja zaradi domnevne »nenatančne opredeljenosti« ali pa preprosto navedeta, da se kazalci »v navedeni obliki ne spremljajo«. V tem primeru gre za jasne in kvantificirane kazalce, ki se nanašajo na spremljanje ukrepov ministrstva za večjo vključenost nevladnih organizacij pri pripravi ukrepov ali predpisov ter njihovem vrednotenju. V poročilu za leto 2004 ni naveden en sam ukrep ali predpis, ki ga je pripravilo ministrstvo in je povabilo nevladne organizacije k sodelovanju pri pripravi ukrepa ali predpisa. V poročilu za leto 2005 pa je naveden le osnutek *Zakona o obveznem izvodu publikacij*, ki je bil usklajen z nevladnimi organizacijami in, širše, civilno sfero, preden ga je potrdila vlada marca 2005. To je vsekakor zelo malo za dvoletno obdobje in to dejstvo nam veliko pove o odnosu ministrstva do nevladnih organizacij v kulturi.

Doro Hvalica,
državni svetnik

ALI ZAKON O URESNIČEVANJU JAVNEGA INTERESA ZA KULTURO OMOGOČA URESNIČEVANJE NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO?

V Nacionalnem programu za kulturo 2004 do 2007 preberem:

»Nacionalni program za kulturo opredeljuje javni interes za kulturo, in sicer z namenom zagotavljanje pogojev za kulturno ustvarjalnost, dostopnost kulturnih dobrin, kulturno raznolikost, slovensko kulturno identiteto in skupen slovenski kulturni prostor.« (Konec citata)

V Zakonu o uresničevanju javnega interesa za kulturo iz leta 2002 preberem:

»Ta zakon določa javni interes za kulturo, organe, ki so zanj pristojni in odgovorni, ter mehanizme za njegovo uresničevanje.« (Konec citata)

In vprašanje, ki se poraja samo po sebi: Ali lahko zakon, ki je bil sprejet leta 2002 določa javni interes za kulturo, ki ga opredeljuje Nacionalni program za kulturo šele dve leti kasneje? Je to retorično vprašanje?

Naj poizkusim drugače: Zakon določa, da javni interes za kulturo temelji na zagotavljanju javnih kulturnih dobrin in hkrati, da javni interes za kulturo določajo zakoni in nacionalni programi za kulturo. Je to provokacija?

Še zadnji poizkus: Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo naj bi leta 2002 urejal uresničevanje, način, oblike in varstvo nečesa, česar še ni bilo. Predlagatelji zakona se seveda tega niso zavedali ali pa jim je zadoščala zavest, da obstaja Šeligov program, ki je lahko vsaj alibi za njegovo zanikanje. Je to bolje?

In tako je uspelo takratnemu predlagatelju in zakonodajalcu sprejeti enega izmed najslabših kulturnih zakonov in dve leti pozneje nekoliko manj slab Nacionalni program za kulturo.

Ministrstvo za kulturo napoveduje da bo zakon še letos temeljito prevetrilo, naročilo pa je tudi pisanje novega Nacionalnega programa za kulturo. Upam, da to ne pomeni tudi enakega zaporedja pri sprejemanju.

Za prvo jim v imenu kulturnih delavcev in ustvarjalcev oz. v imenu Sindika-

---

ta Glosa izrekam vso podporo, za drugo jih tako ali tako zavezuje zakon, ki določa Nacionalnemu programu za kulturo 4-letno dobo trajanja.

Dosedanji nacionalni program za kulturo v mnogočem ni bil uresničen. Česa vse ni bilo mogoče uresničiti, za kaj vse ni bilo ne volje in ne zakonskih osnov, nam odkrije že skromno poznavanje razmer in površno branje še veljavnega dokumenta.

Kje je npr. izvirna slovenska dramatika, ki jo program tako prepričano poudarja; kako resnično zgleda dvig jezikovne kulture v medijih, ki jo zanosno razglaša; kako je npr. bila zagotovljena administrativna podpora izvajalcem, ki se potegujejo za evropska sredstva, ki jo program velikodušno ponuja in ne nazadnje, v katerih javnih zavodih in njihovih programih dela je bila na novo zagotovljena dostopnost kulturnih dobrin in pogojev za ustvarjanje?

Sem predsednik Sindikata Glosa in vsaj o slednjem lahko kompetentno govorim:

Premnogi zavodi na področju kulture še ustanoviteljskih aktov nimajo, programe le kot jim jih sredstva dopuščajo in pogoje za ustvarjanje, ki so iz leta v leto slabši. Še posebno to velja, če med pogoje štejemo tudi pošteno plačano delo in spoštovanje pravic iz dela in delovnega razmerja, da o spoštovanju človekovega in ustvarjalčevega dostojanstva sploh ne govorim.

Ampak namesto, da bi Nacionalni kulturni program narekoval zakonske rešitve, ki naj omogočijo njegovo uresničevanje, lahko v veljavnem programu preberemo o posodobitvi javnega sektorja v kulturi natanko to: »Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo je uzakonil vrsto mehanizmov na področju upravljanja, vodenja in financiranja javnih zavodov, ter urejanja delovnih razmerij. S tem je zagotovljena pravna podlaga za posodobitev javnega sektorja v kulturi v smeri njegove večje učinkovitosti, odprtosti in avtonomnosti.«

Laž in zmeta. O učinkovitosti in odprtosti zgovorno pričajo poročila, o avtonomnosti pa pove vse izločenost ustvarjalcev iz soodločanja o programih, o delovnih razmerjih pa dosjeji, ki jih hrani Sindikat Glosa.

Toda zakaj je temu tako? Priročen odgovor, ki pa žal v mnogočem odgovarja resnici je ta, da oblast kulture ne mara, vsaka oblast, brez izjeme. O, da, ponašajo se z njo, občasno tudi potrebujejo kot neobhodno dekoracijo, kot retoričen temelj – sicer pa je ne marajo, ker se je bojijo. Kultura z umetnostjo je bila, je in bo leglo novotarij, svobodomiselnosti, upiranja, nepristajanja...

Tehtnejša razlaga sedanjega slabega odnosa do kulture (in s tem slabega položaja njenih ustvarjalcev) pa leži v dejstvu, da veljavni Zakon o uveljavljanju javnega interesa za kulturo ne podpira in ne omogoča uresničevanja na videz lepe vizije kulture iz nacionalnega programa za kulturo, saj ni bil pisan za njeno uresničevanje, ker ga preprosto še ni bilo.

Nasprotno, ZUJIK je neprijazen, nezaupljiv in celo sovražen, prav gotovo pa diskriminatoren do kulturnih ustvarjalcev.

Da, leta 2002 je bil sprejet slab zakon, ki je zaposlene v kulturi v primerjavi z

---

zaposlenimi v sorodnih dejavnostih javnega sektorja postavil v diskriminiran položaj.

V praksi se je to pokazalo najmanj v dveh elementih:

1. V 45. členu je zakon omogočal premeščanja zaposlenih v kulturi brez njihovega soglasja, česar ni v nobeni primerljivi dejavnosti. Najbolj odziven javni primer takšnega ravnanja je maščevalna premestitev dirigenta Opere – sedanjega direktorja SNG Opera in balet v Ljubljani v arhiv.
2. V 42. členu je zakon določil sestavo sveta zavoda z več kot 20 zaposlenimi – torej v večini večjih in v vseh nacionalnih kulturnih institucijah - tako, da so vsi člani sveta predstavniki ustanovitelja, kar je za zaposlene diskriminatorno v primerjavi z npr. področjem zdravstva, šolstva, varstva ipd., kjer imajo zaposleni v svetih zavodov tretjino svojih predstavnikov.

To, da v večjih kulturnih zavodih sodelujejo zaposleni v strokovnem svetu, pa se je izkazalo kot slepilo, saj strokovni svet ne odloča o ničemer – o vsem brez izjeme odloča namreč svet zavoda.

Za oboje sta reprezentativna sindikata v kulturi zahtevala ustavno presojo. Za prvo (premeščanje brez soglasja) je ustavno sodišče že pritrdilo sindikatu Glosa in razveljavilo sporno določilo. Za drugo Sindikat SVIZ še čaka na odločitev ustavnega sodišča.

Pričakovanja zaposlenih v kulturi so bila z novo vladno koalicijo ob prenovi Ministrstva za kulturo poleg izravnave krivičnega zaostajanja plač, tudi in predvsem odprava »drugorazrednosti« oz. diskriminiranosti. Začetni pogovori z novim demokratskim ministrom za kulturo so to tudi obetali.

Toliko večje je bilo zato začudenje, da namesto tega predlaga novo diskriminatorno določilo. Predlog spremembe 42. člena, ki daje svetu zavoda še kompetence pritožbenega organa v postopku varstva pravic zaposlenih, je namreč natančno to!

Samo v kulturi naj bi torej o pritožbah v delovnih sporih odločal svet, ki ga imenuje Ministrstvo za kulturo zoper odločitve direktorja, ki ga tudi imenuje Ministrstvo za kulturo.

V Sindikatu Glosa in v Državnem svetu smo prepričani, da je predlagatelj prezrl »to tlakovanje z dobrimi nameni«. Ker je bila njegova pozornost usmerjena predvsem v hitro rešitev lastne zadrege, ki jo povzroča odsotnost pritožbenega organa, je prezrl, da predlog združuje tožnika in sodnika v isti osebi. »Kadija tuži, kadija sudi.«

Nadaljuje oz. nadgrajuje se torej praksa nezaupanja, želja po kontroli in obvladovanju ob hkratnem razvrednotenju dela v kulturi.

Nevarnost, da se ponovi ista usodna napaka, je očitna. Z vsiljevanjem za kulturne ustvarjalce žaljivih sprememb ZUJIK še pred sprejetjem novega Nacionalnega programa ustvarja prav te pogoje.

To ni zgodba o kuri in jajcu. Če vprašate mene, potrebujemo najprej Nacionalni

---

kulturni program, sprejet na način in najbrž po postopku in z odgovornostjo, ki jo predpisuje 10., 11. in 12. člen ZUJIK.

Kako pomemben je današnji posvet, pove prav branje teh in še 16. člena istega zakona.

10. člen določa pomen, okvirne vsebinske sklope in trajanje, 11. člen določa predlagatelja, to je Ministrstvo za kulturo v sodelovanju z Nacionalnim svetom za kulturo, ki mu 16. člen ukazuje, da je neodvisno telo, a vse člane in predsednika predlaga Vlada.

Saj ni res. Pa je!

Zato je pomemben današnji in upam, še prenekateri posvet na temo novega Nacionalnega programa za kulturo s trdno vero, da je mogoče vplivati na njegovo besedilo, še preden objavijo avtorski izdelek, ki sodeč po izkušnjah, javni razpravi v počitnicah in zaukazanem postopku, nima veliko možnosti za bistvene spremembe.

Zato je pomembna na tak način izražena volja vseh, ki jim ni vseeno, kakšna bo naša notranja in zunanja podoba v prihodnjih letih.

In če parafraziram neko davno modrost:

Da ne bi senat debatiral, ko bo Rim že gorel.

Klemen Ramovš,
Zavod Ars Ramovš

NACIONALNI KULTURNI PROGRAM IN RAZMEJITEV MED JAVNIM IN NEVLADNIM SEKTORJEM

Menim, da sta za dobro javno delovanje potrebna dva koraka: politični in zakonodajni. Kot razumem ZUJIK, je to v slovenski kulturi že opredeljeno. Menim, da je to dober princip tudi za vsa druga resorska področja, ne samo za kulturo. Prav tako menim, da je tak pogled primeren in uporaben tudi za katerokoli drugo državo na kateremkoli njenem področju.

Zakonsko določene primerljivosti sofinanciranja ne moremo soditi po administrativnih postopkih, ampak morajo biti ti postopki takšni, da njihov rezultat dosega primerljivost pri končni izvedbi.

Če v Poročilu Ministrstva za kulturo o (so)financiranju kulturnih programov in projektov v letu 2005 (stran 117, točka 7. Struktura realizacije državnega proračuna za kulturo v letu 2005) razumem, da so javni zavodi in javni skladi javni sektor, neprofitne organizacije in fizične osebe pa nevladni sektor, je javni sektor v primerjavi z nevladnim v 2002 prejel dobrih 9 krat več sredstev, v 2003 dobrih 8 krat več, v 2004 7 in pol krat več in v 2005 dobrih 7 in pol krat več. Koliko je bila tudi produkcija višja, ni podatka, osebno pa dvomim, da je bila npr. v 2005 7 in pol krat višja kot v nevladnem sektorju (glej preglednico).

NPK bi moral podpreti zakonsko zahtevo ZUJIK-a, po kateri prejmejo vse tri skupine (javni zavodi, nevladne organizacije in samozaposleni) primerjalno toliko javnih sredstev, kolikor ustvarijo programa. Vse tri skupine, ki delujejo na istem trgu z istimi žledoci in z istimi cenovnimi razredi, bi morale konkurirati pod istimi pogoji. 27. člen ZUJIK-a jasno opredeljuje, kaj se sofinancira pod istimi pogoji: delovanje, delo, program, investicije. Tudi stroški dela in tu je ključ za vrsto neprezračanih sob slovenske kulture. Stroški dela bi morali biti na primerljivih zvrsteh sofinancirani v istem odstotku. Če producent z istimi odhodki za delo ne ustvarja enakovrednega programa, bi moral stroške dela zmanjšati ali pa povečati program. Za golo vzdrževanje infrastrukture pa je dovolj samo direktor brez tajnice.

V tem kontekstu bi bilo bolje, če NPK ne bi določal konkretnega programa, ampak bi predvsem postavljajl okvir delovanja.

Javni interes bi bilo potrebno opredeliti v bolj in manj pomembne skupine.

Sedaj je javni interes prikazan črnobelo. Samo kot DA ali kot NE. Vsako gospodinjstvo pa ve, da so tudi pri tistem, kar je najbolj potrebno, določene prioritete. Če bi bil javni interes obravnavan v vsaj treh prioritetah: A, B in C, bi bilo v njem prostora za več programa. Javni zavodi bi morali ob tem dosegati kriterij A, ker so bili ustanovljeni s tem namenom. Javni uslužbenci, ki izvajajo programe s področja kulture, bi prav tako (primerljivo!) morali s svojimi rezultati, ki so merljivi, opravičiti svoj status.

Ob tem, v kakšnem odstotku se sofinancirajo programi v javnem interesu, bi morala zakonsko določena primerljivost upoštevati tudi vpogled v učinkovitost vloženih javnih sredstev, oziroma to, kolikšen je odstotek stroškov dela (to je plače administracije) pri posamezni zvrsti izvajalca kulturnih programov.

Obseg izvedenega programa in odstotek stroškov dela sta osnovna pokazatelja primerljivosti.

NPK bi moral kulturni politiki priporočiti vsaj še dvojce:

1. Državno oglaševanje vlaganja v kulturo:

Vlaganje gospodarstva v programe javnega interesa in kupovanje kulture s strani potrošnikov je stvar splošnega razpoloženja in tovrstno oglaševanje to spodbuja. Primerjajte, koliko Slovenci potrošimo za materialne dobrine in koliko za kulturo. Če je za garderobo sprejemljivo nekaj sto evrov, zakaj je potem spornih nekaj deset evrov za vrhunsko kulturno ponudbo.

2. Odnos države do zasebnega kapitala:

Do podjetij, ki svoj dobiček (tehnično je možno do 100% dobička) vložijo v javni interes, se naša država obnaša povsem enako kot do tistih, ki raje plačajo davek (kar točno samo 25% dobička), tega (to je 75% neobdavčenega dobička) pa stlačijo v svoj žep. To ni enakopravno. Koliko je katero podjetje vložilo v javni interes tako po panogah kot obliki organiziranosti, bi moral biti razpisni kriterij za pridobivanje poslov. S tem bi se verjetno bolj kot z davčnimi olajšavami ustvarilo vzdušje, v katerem bi zasebni kapital več vlagal v javno dobro in s tem tudi v kulturo.

Kakšne so dejanske možnosti davčnih olajšav, sam težko razpravljam, verjetno pa so v tako majhnem gospodarstvu, kot je slovensko, drugačne, kot v državi z nekaj deset milijonov prebivalcev. Za ustrezne in uspešne davčne olajšave v kulturi, bi bilo treba prej obvezno napraviti analizo pri drugih evropskih državah s podobno populacijo kot je slovenska.

NPK bi moral zahtevati največjo možno transparentnost porabe javnih sredstev. Zdaj je v prej omenjenem poročilu ministrstva jasno prikazana samo poraba javnih sredstev, oziroma njihova razdelitev. Ni pa nikjer podatka, kakšen odstotek predstavljajo ta sredstva v primerjavi s celotno produkcijo in kateri so viri t.i. lastnih sredstev. Ministrstvo te podatke vsaj na nevladnem področju ima, ker v poročilih nevladnih producentov že vsa leta zahteva za vsak sofinanciran dogodek navedbo odstotka državne podpore. Predvidevam, da s podobnimi podatki razpolaga tudi za javni sektor, zato verjetno ni večjih težav, da se to objavi in pri nadaljnjem sofinanciranju tudi upošteva.

NPK bi moral predvideti oblikovanje komisije, v kateri bi bil enakovredno zastopan nevladni sektor. Komisija bi morala biti neodvisna arbitražna tako za potrjevanje programov v javnem interesu kot za porabo javnih sredstev na celotnem sektorju kulture.

Če bi Ministrstvo za kulturo zahtevalo od javnega sektorja iste rezultate delovanja kot od nevladnega sektorja, ki je v javnem interesu, s čimer bi spoštovalo zakon oziroma ZUJIK-ovo zahtevo primerljivosti, obstaja velika možnost, da se zruši javna kulturna infrastruktura. Osebnostno mislim, da če je slovensko gospodarstvo v letih 1989-1993 preživelo zlom jugoslovanskega trga in iz težav izšlo močnejše, bi tudi slovenska kultura, ki razpolaga z istim nacionalnim genskim potencialom, uspešno preživela, poleg tega pa kontinuirano kulturno ponudbo ščitijo nevladne organizacije, ki so preživele v trdih letih dumpinga javnega sektorja.

NPK bi moral od vseh distributerjev javnih sredstev zahtevati isto metodologijo beleženja odhodkov in prihodkov. 27. člen ZUJIK-a jasno opredeljuje osnove za izračun odhodkov (delovanje, delo, program, investicije), Ministrstvo za kulturo pa poročilo o prihodkih že več let po isti, dovolj pregledni razvrstitvi. Istemu razvrščanju prihodkov in odhodkov bi morale slediti tudi vse lokalne skupnosti in bodoče regije, sicer je primerjava nemogoča.

NPK bi moral zahtevati več spodbud za slovenske umetnike pri gostovanjih v inozemstvu (podobno kot nizozemski FAPK ali Culturesfrance, bivša AFAA) in še posebej s sofinanciranjem spodbujati agente, ki na evropskem trgu zastopajo slovenske umetnike.

Preglednica:

V odstotkih	2002	2003	2004	2005
1.				
JAVNI ZAVODI	66,78	65,96	63,85	63,04
JAVNI SKLADI	5,17	4,98	4,98	5,10
	71,95	70,94	68,83	68,14
2.				
NEPROFITNE ORGANIZACIJE	4,41	4,80	5,48	5,45
FIZIČNE OSEBE	3,50	3,61	3,69	3,44
	7,91	8,41	9,17	8,89
+1 / +2	9,10	8,44	7,51	7,66

Mag. Bojan Radej,
svobodni ekonomist

NEKULTURNI PRISPEVKI K NACIONALNEMU PROGRAMU KULTURE

V zrelih demokracijah sta priprava in izvajanje nacionalnih razvojnih programov pomembna vzvoda vladanja. Kljub temu pa njihovo pripravo urejajo ohlapni predpisi, ki dopuščajo zelo različne in celo povsem nasprotujoče si pristope predvsem glede odprtosti za soudeležbo vseh raznovrstnih javnosti. Na tem širokem intervalu demokratičnih možnosti bi nacionalne programe po načinu priprave lahko ocenjevali glede njihove verodostojnosti navzven (legitimnosti, doseganja obćih ciljev) in po njihovi kohezivnosti navznoter glede na uspešnost povezovanja različnih potreb in želja kulturnih javnosti. Verodostojen in koheziven nacionalni program bi bil indikator določenega stila - kulturnega vladanja.

In nasprotno! Vendar pri tem ne gre le za formalno demokratičnost priprave, ampak za vse interakcije med posebnimi javnostmi samimi ter njimi in vlado o urejanju vprašanj, ki v na nekem področju določijo pogoje vsakdanjega življenja. Pri tem pa preseneča, da je javnost in kulturni stil vladanja boljše uveljavljen pri presojah 'posegov v naravni ali urbani prostor', kot pri 'posegih v nacionalno kulturo'. V tem spisu izzive nacionalnega programa zato opazujem v luči zgledov teženj različnih akterjev priprave programa k nekulturnemu stilu vladanja v kulturi.

Vladarjeva kultura

Najprej o prvem. Verodostojna 'politika' oziroma vladna garnitura je zavezana podedovanemu pravnemu redu in usmeritvam predhodnih garnitur, saj svoje lastne verodostojnosti nihče ne more dolgo graditi samo na odvzemanju (in dodeljevanju) verodostojnosti drugim. Še najmanj predhodnikom. Dvom raste tudi iz opazanja odpora ministrstva do spremljanja uspešnosti uresničevanja veljavnih nacionalnih programov ter nezanimanju za možne izboljšave. Če se vladne garniture ne zanimajo za tako osnovne stvari niso le neverodostojne, ampak tudi potratne, vprašljiva pa lahko postane tudi njihova temeljna demokratičnost.

Naslednja pomembna, a zaenkrat prav zanemarjena plat verodostojnosti so postopkovna zagotovila za konsistentno vladanje. Delovanje izvršne oblasti je na koncu mogoče zvesti na postopke kot pripomočke za uresničevanje s strani ljudstva (njegovih reprezentantov) predvidenih vsebinskih ciljev. Postopke torej

---

lahko ocenjujemo s stališča njihove skladnosti z izvirnimi nameni. Kot je jasno, da demokracije ni mogoče vsiliti s trdo roko, bi moralo biti samoumevno tudi, da javne politike svojih ciljev ne morejo doseči s postopki, ki omejujejo dostop javnosti do vladanja. Tržna tranzicija ni prinesla le privatizacije in nacionalizacije ter s tem močnega koncentriranja nacionalnih bogastev. Vzporedno je nekako v ozadju država prevzela vpliv nad javnimi zadevami, zato je javni sektor nemalokrat bojišče struktur moči, osvojene enklave pa nedotakljiva prizorišča spletnja političnih in ekonomskih oligarhij. Z okupiranjem sfere javnih interesov so se nove politične elite sicer v glavnem ukoreninile, obenem pa je prišlo do radikalne odtujitve javnih zadev občankam in občanom ter njihovim skupnostim za sodelovanje pri preskrbi in upravljanju javnih in skupnih zadev. S stališča splošne javnosti se je torej v tranziciji skoncentrirala tako lastnina, ki se uporablja za zasebne, kot tista za javne namene.

Kulturna kot tudi vsaka druga javna politika bo bolj verodostojna, če javnih interesov ne postavi nad posamične (niti nad/pod kakšne druge javne cilje), ampak oblikuje samo okvir, znotraj katerega se lahko konsistentno oblikujejo družbene izbire. Rešitev je nujno zastaviti kar se da praktično, saj nikakor ne gre za načelnost, ampak za pomembna vprašanja o naših lastnih prihodnostih. Ta praktični vidik lahko strnemo v nekaj temeljnih postopkovnih zahtev ministrstvom pri pripravi nacionalnih programov, če jim je mar njihova verodostojnost.

Temeljna je zahteva, naj bo nosilec priprave programa – državna administracija - hkrati tudi njegov glavni pripravljalec. Demokratično bi težko sprejeli, da bi nacionalni program smeli pisati njegovi uporabniki, še najmanj pa izbrani uporabniki. Vloga sveta modrecev (ali pač vodilnih izobraženek) je pomembnejša od srednjeročnega usmerjanja vladnih politik. Svet modrecev bi pred začetkom priprave programa lahko objavil dolgoročno vizijo nacionalne kulture, potem pa le spremljal pripravo programa, dajal pripombe in na koncu ocenil opravljeno delo uradništva ter drugih sodelujočih.

Kot vsak vzvod vladanja je tudi postopek priprave nacionalnega programa smiselno obravnavati v njegovem razmerju do vladajočimi in do vladanimi. S stališča participativne demokracije ta odnos ni tako travmatičen kot se zarisuje med nasprotnimi ideologijami, ker vladajoči in vladani niso v izključevalnem odnosu. Medtem ko skušajo ideologije ena drugo premagati, se skušata vladar in vladani en drugemu le naprtiti. Na enem bregu priprave programa stojita akterja, ki naj ne bi imela preferenc v zvezi s srednjeročnimi cilji, in skrbita predvsem za splošno ustreznost programa (vlada, svet modrecev) s stališča temeljnih vrednot. Na drugem bregu pa so vse raznovrstne kulturne javnosti, ki bi pri pripravi programa želele sodelovati s svojimi posebnimi preferencami in so edine zmožne program napolniti z vsebinami.

V postopku torej ni nikogar, ki bi na enem mestu zmožni dojeti, opredeliti in posebiti ključne interese vseh, ne obstaja kraj odkoder bi ga bilo mogoče vuzreti 'kot takšnega'. Spoznanje družbene funkcije blaginje je lahko le nepredvidljiva posledica interakcij, ki se spletejo pri pripravi nacionalnega programa.

Načeloma bi moral postopek priprave programa uravnovesiti splošne interese, ki jih branijo modreci in uradniki, s posebnimi interesi kulturnih javnosti, in sicer tako, da bodo upoštevani posebni interesi in da bo končna vsebina programa tudi kolektivno najboljša. Na eni strani naj bo program oblikovan demokratično, na drugi pa mora ostati racionalen, torej v prid uresničevanju najvišjega dobra. Kako to doseči, je navdihujoč predmet proučevanja številnih strok, od filozofov do ekonomistov. Kot ekonomist nisem usposobljen za razlago prvih. Za druge pa vem, da so doslej prispevali pomembne ugotovitve o tem, kakšen naj bo postopek oblikovanja družbene funkcije blaginje – teoretskega ekonomskega sinonima za nacionalni razvojni program.

Nacionalni program ne more nastati od spodaj navzgor kot sinteza posamičnih interesov – to spoznanje je s teorijo javne izbire postalo znano kot teorem nezmožnosti,¹ za katerega je Arrow prejel Nobelovo nagrado (1972). Teorem pravi, da zato, ker posamične preference zaradi netranzitivnosti niso konsistentne (če ima nekdo raje možnost A pred B in B pred C, ni rečeno, da se bo v primerjavi s C nujno odločil za A). Rešitev njegove teorije javne izbire (social choice) je, da je treba preference posameznikov najprej družbeno omejiti. S pomočjo Arrowa torej ne moremo rešiti problema, ker niiti ne pove niti se ne trudi pokazati, kje so meje svobode individualnih izbir, oziroma kako jih določiti.

Tudi popolnoma nasprotna situacija, ko program pripravijo najbolj posvečeni (diktator) ali najbolj prosvetljeni (modreci), s stališča družbene funkcije blaginje ni konsistentna. Individualna izbira je za rešitev zastavljenega problema neuporaben pristop. Družbena funkcija blaginje je kolektivna funkcija, ki jo lahko določi le kolektivna izbira (collective choice). Ravno temu služijo participativne tehnike.

Zato samo nekaj okvirnih opazk o njihovih namenih. Participacija javnosti ni namenjena iskanju soglasja, niti na minimalnem skupnem imenovalcu ne. Še manj pride v poštev iskanje večine, ne glede na pravičnost uteži, ki bi jo pri seštevanju glasov upoštevali. To sta postopka individualnega agregiranja kolektivnih odločitev, ki predpostavljata, da je kolektivno izvedeno iz posamičnega in ne obstaja kot antipod individualnemu, kakor trdijo drugi. Participativna demokracija uporablja povsem drugačne tehnike premoščanja razlik! Če bi, recimo, ministrstvo, zadolženo za pripravo nekega nacionalnega programa, zagotovilo, da v procesu ne sodeluje nihče, ki ne priznava splošnih programskih izhodišč (vizije), niti ne izključuje drugih sodelujočih ali njihovih 'posebnih' kulturnih preferenc oziroma kulturnih identitet, in nasprotno, da sodelujejo vsi, ki želijo in jim ni mogoče očitati izključevanja kogarkoli, so ustvarjene razmere, ko je vsaka možna interakcija med posamičnimi kolektivnimi interesi že hoja po poti doseganja splošnih ciljev. Vladno poseganje v izbiranje je torej nepotrebno. A kako potem pričakovati, da bi se lahko uredili in razvrstili posebni interesi?

Pri pripravi nacionalnega programa morajo sicer vsi imeti načeloma enako

---

¹ Arrow J.K. 1951. *Social Choice and Individual Values*. John Wiley, 102 str., str. 79; v slovenščini: *Družbena izbira in vrednote posameznikov* ŠOU. Ljubljana, 1994, 122 str. Joseph Kenneth Arrow (1921-) je ameriški ekonomist s Columbijem in Stanforda.

---

možnost prispevanja, vendar pa največji vpliv posebni interesi tistih kulturnih javnosti, ki so najbolj povezujoči, oziroma, sistemsko povedano, najbolj multifunkcionalni. Osnovni način povezovanja posebnih interesov in hkratnega doseganja splošnih vrednot je spodbujanje teh horizontalnih večsmernih interakcij. Naloga ministrstva torej ni javnosti v razpravo ponuditi že razvrščenih ciljev kulturnih politik, ampak vzburkati kulturno življenje, spodbuditi raznovrstne kulturne skupnosti, da v odprti in vključevalni interakciji uglasijo svoje kolektivno učinkovite zamisli. S pripravo programa v odprtem participativnem postopku mora oblast zagotoviti pogoje za sodelovanje raznovrstnih javnosti od samega začetka in še preden so načrtani osnovna ideja, temeljna problemska struktura in hierarhičnost ciljev programa. Pri tem je tudi sam postopek lahko predmet odločitev, sprejetih v okviru participativnega procesa, in ni nujno, da ga (kot minimalnega) na nekaterih področjih predpiše in se ga krčevito drži pripravljavec programa.

Participativni pristop omogoča samo razreševanje obstoječe kompleksnosti. Če so pri pripravi programa uveljavljeni demokratična pravila oblikovanja in racionalno izražanje posebnih interesov, nobena parcialna izbira ne more več biti nekonsistentna. Ministrstvo mora samo uspešno ubraniti demokratičnost postopka priprave programa, nevtravno preverjati skladnost posebnih interesov raznovrstnih kulturnih skupnosti s splošnimi usmeritvami in usmerjati instrumente nacionalnega programa v prid bolj povezovalnih programov. Čim bolj pa naj se vzdrži intervencij v izbiro konkretnih vsebin in prioritet programa. Čeprav izidov participativnih procesov ni mogoče predvideti, to ni niti bistveno, saj je pri uveljavljenih začetnih pogojih vsaka končna izbira nujno povsem 'dovolj pravilna' (ni neskladna s splošnimi preferencami niti z ostalimi posebnimi).

Nacionalni program zadeva predvsem javne dobrine in učinke. To pa še ne pomeni, da ga je mogoče zarisati s stališča nekakšnega homogenega javnega interesa, ki ga izrazi pooblaščen uradniško telo, svet modrecev ali kako drugače izbrani reprezentanti kulturnih javnosti. To, kar smo v korporativnih časih države blaginje razumeli kot javni interes, danes ne obstaja več, kot tudi država blaginje ne. Javni interes je v tudi kulturi kot povsod drugod v glavnem določen z ustavnim in pravnim redom, nad tem torej ni nikakršnega dodatnega javnega interesa. Javni interes lahko razumemo na dva načina – kot minimum, ki ga obvezno zagotavlja država ali kot maksimum, ki ga financirav nacionalnem programu. Javni interes je samo prvo. Drugo ni več javni interes ampak posledica spleta interakcij, ki smo jih tu in zdaj zmožni – to naj nacionalni program poišče in temu naj posveti svojo pozornost.

Za dediščino javnega interesa se zdaj ne spopadata več leвица in desnica ampak 'elite imperija' (Negri, Hardt) s kulturno, socialno, ekonomsko obubožanimi, neorganiziranimi, pasivnimi množicami. V tem konfliktu država nima več osrednje vloge in bo na koncu podrejena bodisi prvim ali drugim. Suverena je lahko samo druga pot. Nacionalne elite morajo homogeni 'javni interes' najprej sebi v prid nadomestiti s heterogenimi 'interesi javnosti' kot osnovnim gradivom naci-

---

onalnega programa kulture. Pogoji za tako vladanje so zaupanje ljudi v pravno državo, zagotovljeni socialna in osebna varnost, neodvisnost medijev, enak dostop do ekonomskih priložnosti, javnih in skupnih dobrin ter odpravljanje ovir za vsako neškodljivo delovanje. Na malokaj ima država večji vpliv kot ravno na našete pogoje za kulturno vladanje.

Povzemam: program naj bo pripravljen v treh osnovnih korakih. Najprej oblikovanje okvirov programa na ravni vlade in sveta modrecev, nato izbira vsebin programa (raven posebnega) med samimi kulturnimi skupnostmi, nazadnje pa participativni procesi med ravnema posebnih in splošnih izbir, torej med kulturnimi skupnostmi na eni in vlado (oz. svetom) na drugi.

Kultura vladanih

Druga plat zastavljenega problema zadeva kulturne skupnosti in konkretno nje lastne oziroma njej lastne poglede na usmeritve in na način priprave nacionalnega programa kulture.

V postmodernem obdobju je kulturna strategija skupnosti navajala k neskončno principielnim razlikovalnim bojem, ki so sicer rojevali raznovrstnost, vendar ta diverziteti le obstaja, ni pa pripravljena organsko sobivati v negaciji modernističnih vrednot. Celo nasprotno, saj se zdijo razlikovanja med samimi diverzitetami (kot denimo med alternativnimi umetniškimi izrazi) včasih celo pomembnejša. Morda v postmoderni ni tako pomembna negacija moderne, kot smer napada nanjo in njegova ostrina. Načelna razločevanja in relativizem vodi le v pasivnost. Ned Rossiter je v knjigi *Organized Networks* ugotovil, da je osnovna lastnost mrež, ki danes edine kolikor toliko povezujejo novonastajajoče diferencirane kulturne skupnosti, samo 'potencialnost, ki se ji ni treba realizirati'. Torej upravičeno pomislimo na potrebno vzburkanje kulturnega življenja, čeprav zaradi brstenja razlik na zunaj ni mogoče takoj opaziti, da je ravno v tem težava. Pod površjem te diverziteti namreč vlada večinska pasivnost.

V takšnih razmerah uspeva le nevidna in neformalna organizacija zametkov nove moči 'nevladniških' ali 'nesistemskih' elit, ki po še večinoma nejasnih postopkih reprezentirajo interese kulturnih javnosti in s tem edini aktivno sodelujejo pri pripravi in izvajanju javnih politik. Takšno sodelovanje kulturnih javnosti pri nastajanju kulturnega programa je povezano z razmerji moči in družbenim vplivom in potemtakem v prvi vrsti ni kulturno.

Pereč vidik 'sektorske nekulture' so pogosti izbruhi netolerance med različnimi oblikami kulturnega izražanja, predvsem v odnosu do manjšin, južnjakov, tujcev, drugačnih, marginaliziranih. Pri teh dogodkih igrajo kulturne institucije in občanske pobude vedno ključno vlogo. Nacionalni program bi v tem moral videti enega temeljnih dolgoročnih problemov Slovenije, ker bo to kulturno okolje pred-določalo možnosti in nezmožnosti kulturnega univerzalizma na račun provincialnosti in zaprtosti. V prihodnosti je treba odvreči taktiko zapiranja in posebne kulturne cilje doseči z odprtostjo in kozmopolitsko. Kdor hoče ostati zaprt v določila manifesta svojega gibanja ali kluba naj ostane, to je njegova izbira, zato pa mora izgubiti vpliv na uveljavljanje svojih družbenih pretenzij.

Naslednji primer nekulturnosti je povezan z razmišljanji, da kulturnikom pripada neka osnovna raven socialne varnosti zaradi zaslug, ki izvirajo iz prispevka k oblikovanju nacionalne identitete. Stališče, da zasluge - ne le za identiteto, ampak tudi za ustvarjeno nacionalno bogastvo in naravne vire - pripadajo vsem občanom in občankam enako, je demokratično, zahteva po 'državljski renti' pa upravičena. Vendar so danes kulturniki zaradi državnega plačevanja socialnih prispevkov v privilegiranem položaju pred vsemi drugimi, ki imajo legitime zasluge za narodov blagor. Gre za zahtevo ene družbene skupine proti vsem drugim, kar prispeva k odtujevanju javnih dobrin od javnega vpliva. Obstajajo skupine lojalnega in ustvarjalnega prebivalstva, ki nimajo dostopa do nikakršnih ekskluzivnih zaščit. Socialne zahteve kulturnikov bi bilo zato pametneje zastaviti kot zavzemanje za univerzalni državljski dohodek, ki bi obenem prispeval tudi k odpravljanju revščine, zagotavljanju osnovnega materialnega standarda za študente in mlade družine, ženske, prekerne in za vse svobodne poklice.

Kulturniki naj pri uveljavljanju svojih lastnih družbenih pretenzij zavržejo argumentiranje svojih zahtev s stanovskih izhodišč. Nacionalni program predvsem ni prizorišče razdeljevanja kulturniškega kolača in potemtakem dokument, skozi katerega si kulturniki zagotovijo preživetje za naslednjih toliko let. Če na izzive nacionalnega programa kulture pogledamo širše, je kulturni napredek naroda odvisen predvsem od razvoja ustvarjalnosti in njene avtonomnosti. Ustvarjalnost in avtonomija sta danes pred hudimi preskušnjami na univerzi, v medijih, kulturnih ustanovah, svobodnih poklicih in drugod. Vendar pa boj za avtonomijo univerze ostaja ločen od boja za avtonomijo medijev in ta spet od enakih prizadevanj kulturnikov in vseh ostalih. Enako so razbiti tudi 'interesi ustvarjalnih', kognitariata oziroma novo nastajajočega 'ustvarjalnega razreda'. Družbene možnosti ustvarjalnih so urejene z različnimi predpisi, različne skupine ustvarjalnih imajo različne pravice in so razbiti v pravni ureditvi, strukturah znanja, statističnih klasifikacijah, sindikalni organiziranosti in celo pri organiziranju nevladnih in anti-sistemskih gibanj. Stanovski interesi kulturnikov so potemtakem ravno v prid tako razcepljeni ustvarjalnosti kot tudi nepovezanosti prizadevanj za osebno in kolektivno avtonomijo. Namesto tega se je treba zavzeti za odstranjevanje vsakršnih ovir ustvarjalnosti in preprek avtonomiji ustvarjalcev nasploh. S tega stališča bi kulturne skupnosti in cela kulturniška sfera načeloma morala težiti k čim bolj univerzalnim oziroma vsaj povezovalnim programskim rešitvam daleč prek meja enklav različnih kulturniških in 'nekulturniških' sfer ustvarjalnosti.

Sklep

Med zreliimi zahodnjaškimi demokracijami je stopnja demokratičnosti vladanja eminentni kriterij presoje uspešnosti vladnih garnitur in 'normalnosti' držav. Vendar pa je 'resnično' demokratičnost vladanja v obstoječi politični ureditvi težko preveriti na volitvah, kjer za odločitev zadošča že pridobitev večine glasov, niti pri uresničevanju oblasti, ki je sama po sebi represivna. Bolj kot ti

---

inštrumenti vladanja nudi priprava razvojnih programov vladarju priložnost pokazati pravo demokratičnost z obvladanjem svoje premoči pri uveljavljanju kolektivnih izbir. A tudi vladanim sodelovanje pri pripravi nacionalnega programa lahko pokaže podobo ravno o njih samih, glede na to ali jim uspeva sebi lastno partikularnost v interakciji z drugimi kolektivnimi preferencami izraziti bolj univerzalno. Kultura nacionalnega programiranja je v obeh primeri razvidna v sposobnosti sodelujočih videti prek samih sebe in obvladanju lastnih premoči – tako težnje vladarja k unitarnosti kot težnje vladanih k posploševanju posebnosti svojega položaja. Takšno načelo sodelovanja pri pripravi programa bi bilo mogoče ‘učinkovito’ uresničiti, saj bi za to z medsebojnim preverjanjem in nadzorom poskrbeli sodelujoči partnerji in partnerice sami.

Denis Miklavčič,

Glosa

EKONOMSKI UČINKI IN POLOŽAJ SAMOZAPOSLENIH

Kulturno premoženje izhaja iz ustvarjalnosti človeka in nalaga dolžnost negovanja sedanji generaciji. Kultura je, skozi mrežo kulturnih odnosov in institucij, ki prežemajo družbo, bistvena za vzdrževanje ekonomskih aktivnosti. Dokazati je mogoče, da se lahko poveča človeška produktivnost in ekonomska rast, ko kulturni "ekosistemi" dobro delujejo. Prav tako daje kulturna raznolikost pomemben prispevek umetniški in kulturni dinamiki, ki učinkuje na ekonomijo prek npr. prispevka kreativnih industrij.

Kulturno premoženje lahko razumemo v materialni obliki, kot so stavbe, prostori, kraji, umetniška dela, artefakti ipd., ali v nematerialni obliki kot so zamisli, prakse, prepričanja, vrednote, tradicije ipd. Tako ima na primer zgodovinska stavba neko vrednost kot nepremičnina, vendar pa ima za posameznike ali skupnost tudi estetske, duhovne, simbolične ali druge elemente, ki so izven ekonomskih izračunov. Te vrednosti lahko imenujemo kulturne vrednosti stavbe. Kulturno premoženje, tako materialno kot nematerialno, predstavlja kulturo, ki smo jo podedovali od naših predhodnikov in jo predajamo bodočim generacijam, zato terja umno upravljanje.

Raznolikost zamisli, prepričanj, tradicij in drugih umetniških ter kulturnih manifestacij obrodi nastanek kulturne ponudbe, ki se razlikuje od ponudbe posamezne komponente kulture. Načelo previdnosti narekuje zaščito ogroženih segmentov kulture in umetniških praks. V vsakem obdobju naj bi družba zagotovila zadostna sredstva za koriščenje svojega kulturnega premoženja pred drugimi (ne - kulturnimi) nameni in reinvestirala zadostno količino finančnega pritoka v ohranitev in vzdrževanje tega premoženja, da ne bi izgubilo svoje kulturne vrednosti v naslednjem obdobju. Večje kot so koristi iz kulturnega premoženja, hitreje bo rasla vrednost kulturne družbe. Več kot bo ljudi obiskalo muzeje, zgodovinske kraje, se udeleževalo tradicionalnih kulturnih prireditev ipd., bolj se bo družba zavedala lastne kulturne dediščine.

Novo investicije v kulturno premoženje so ustvarjanje umetniških del, gradnja stavb, ki bodo morda nekoč ocenjene kot "zgodovinske" in imele posebno kulturno vrednost, gojitev nastajajočih kulturnih tradicij, ki bodo s časom prešle na novo generacijo ipd. Te nove oblike kulturnega premoženja pa niso obnovljive, pač pa morajo biti ustvarjene v premišljenih produkcijskih procesih.¹

---

¹ Povzeto po David Throsby, 2005. "On the sustainability of Cultural Capital." *Research Papers 0510, Macquarie University, Department of Economics*
http://www.econ.mq.edu.au/research/2005/cult_cap_throsby.pdf

Umetniško ustvarjanje spremlja človeka skozi vso njegovo zgodovino in priča o potrebi po izražanju doživetja sveta in družbe kot bistvenem elementu človekovega razvoja.

Kulturna industrija proizvaja produkte, ki odsevajo družbeno življenje. Prek zvoka, slik in besed izražajo družbene domišljajske in vedenjske vzorce, izraze in simbole, s katerimi ljudje razmišljajo in komunicirajo, si delijo vrednote in zamisli ter doživljajo družbene spremembe. Kulturni produkti tako delujejo kot ogledalo in oblikovalec družbe.¹

Tudi raziskava o ekonomiki kulture v Evropi, katero je za Evropsko Komisijo pripravila družba KEA European Affairs, nesporno priča o ekonomski vrednosti kulture.

Torej lahko ugotovimo, da je kultura ekonomsko pomembna kategorija, čeprav se njeni učinki ne realizirajo neposredno na trgu, pač pa posredno prek vsehstranskega vpliva na družbo. Dober gospodar ne bo zanemaril takšne naložbe.

Kultura prispeva bistvene elemente kakovosti prebivalstva kot so vrednote, tradicija, delovne navade, inovacijska ustvarjalnost, sposobnost organiziranja ipd. V vsakdanjem življenju vpliva na medsebojne odnose in osebno kulturo. V kolektivni kulturi spodbuja medsebojno spoštovanje, spoštovanje dela drugega, samokritičnost, spoštovanje vodenja, delo v skupini. V poslovni kulturi odpira vrata poslovnim povezavam, trgu in virom sredstev. V politično kulturo prinaša odgovornost.

Kultura je tudi pomembna komunikacija med različnimi narodi na globalnem trgu, saj prek nje spoznavamo navade in vrednote drugih. Vendar je bistvenega pomena lastno ustvarjanje, ki oblikuje identiteto in krepi samozavest. Poustvarjanje tujih stvaritev je v funkciji spoznavanja drugih kultur skozi lastno percepcijo, posnemanje pa je lahko le v funkciji pridobivanja znanja. Ob tem se ne smemo sramovati lastnih dosežkov, pa naj bodo še tako skromni, komercialni, nazadnjaški ali avantgardni.

Kulturni produkti imajo značilnost prototipne proizvodnje, kar pomeni, da je potrebnih več izdelkov za enega uspešnega. Pa še tisti na videz neuspešni se lahko s časom pokažejo za uspešne. Marginalni ponudniki kulturnih produktov so tista avantgarda, ki ustvarja potrebno maso produkcije, da iz nje nastanejo "nesmrtna dela, ki na neizbrisljiv način zaznamujejo skupnost z vsemi svojimi sestavinami in tudi določajo prepoznavnost njene identitete", kot tudi priča zgodovina.

Nacionalni program za kulturo bi torej moral biti zastavljen kot okvirna razvojnna strategija umnega gospodarjenja s kulturnim premoženjem.

Kot dober gospodar mora torej družba prevzeti odgovornost in poskrbeti za ohranjanje vrednosti in rast svojega kulturnega premoženja. Prek demokratičnih

---

¹ Pardo, Alejandro, ur., Peter Dally, Angel Durandez, Luis Jimenez, Alberto Pasquale, Christophe Vidal. 2002. *The Audiovisual Management Handbook*. Madrid. Media Business School. ISBN 84-88773-09-9

---

mehanizmov je družba pooblastila državne institucije za vodenje skupnosti, ki jo imenujemo država in nanje prenesla odgovornost za blagostanje vseh članov te skupnosti.

Med akterje in nosilce ohranjanja in razvoja kulturnega premoženja spadajo tudi samostojni ustvarjalci na področju kulture in samozaposleni v podpor- nih poklicih. Žal se je v zadnjem času pojavilo zmotno prepričanje, da smo kulturniki privilegirani, da smo v breme družbi, da naše delo ni ekonomsko opravičeno in da je malo vredno. Kulturniki pa se ne znamo postaviti v bran. Največji problem je v nekompatibilnosti umetniškega ustvarjanja in ekonomske utilitarnosti, ki sta popolnoma nasprotujoči si osebnostni usmeritvi.

V preteklosti je pomeni status "svobodnjaka" tako rekoč izgon iz družbe, v kateri je imel posameznik pravico do dela, socialne varnosti in izobraževanja. Tako so bili "kaznovani" svobodomiselneži in tisti, ki so se zanašali na lastno presojo. Takšna miselnost je še danes prisotna v Sloveniji, saj vsakokratna oblast ne kaže nobene prave volje, da bi se poglobila v problematiko svobodnjakov, pač pa izkorišča diskriminatorni položaj samostojnih ustvarjalcev, da bi disciplinirala in usmerjala umetniško ustvarjalnost ter vplivala na usmeritev splošne kulture.

Zaradi administrativnega omejevanja zaposlovanja na področju kulture in zaradi interesa po pretoku kreativnega potenciala na širšem slovenskem prostoru so ustvarjalci na področju kulture prisiljeni v samozaposlovanje in samostojno opravljanje dejavnosti. Temu botruje tudi neravnovesje na trgu delovne sile, ki je povzročeno z ekstremno nizko ceno študentskega dela, kar povzroča interes delodajalcev, da znižuje ceno dela z različnimi oblikami netipičnega zaposlovanja. V večini primerov je delo samostojnih ustvarjalcev po vsebini in načinu dela popolnoma enako delu zaposlenih delavcev, vendar brez pripadajočih pravic in socialne varnosti. Tako ne moremo razumeti institucijo samozaposlitve kot socialno institucijo pač pa kvečjemu kot eksperiment uvajanja prožnih oblik dela.¹

Proračunski uporabniki ne nastopajo v celoti na prostem trgu, saj so njihovi viri financiranja zagotovljeni z zakonodajo, kar pomeni, da kvaliteta izidov njihovega poslovanja ni bistvenega pomena za realizacijo poslovanja. V takšnih razmerah lahko samostojni ustvarjalci konkurirajo na trgu dela le z nizko lastno ceno, ki ne zagotavlja njihov enakopravni položaj z zaposlenimi ustvarjalci in ne omogoča sledenje stroki, ustvarjalno in profesionalno rast in razvoj ter primerljiv socialni položaj.

V Sloveniji je še vedno priznan status delavca le tistim, ki delajo po pogodbi o delu v skladu z Zakonom o delovnih razmerjih. Vsaka druga pogodba ali naročilo izključuje pravice iz delovnega razmerja, čeprav dela delavec popolnoma isto delo v proizvodnem procesu delodajalca, pod istimi pogoji in na isti

---

¹ *Intelligence on Culture. 2001. Innovative developments and good practice that is promoting and safeguarding employment in the live performing in seven eu countries. Raziskava za Evropsko komisijo in European Entertainment Alliance.*

---

način kot redno zaposleni delavec, le za neprimerno manjše plačilo, brez pravice do plačila nadurnega dela, malic, prevoza, počitka, dopusta, usposabljanja in izobraževanja, bančnih kreditov in pravic iz brezposelnosti. Vsa razlika je le v obliki pogodbe!

Takšen položaj je v letih samostojne Slovenije botroval izgubi skoraj vseh profesionalnih delavcev iz znanj v filmski in avdiovizualni dejavnosti. Ostali so le tisti, ki jim preživetje zagotavlja drug vir dohodkov. Entuziazem, ljubezen do filmske umetnosti in potreba po takšnem izraznem sredstvu pa zagotavlja predanost poklicu. Takšno stanje lahko hitro privede do elitizma, saj bodo v kulturi delali le tisti, ki se ne preživljajo z lastnim delom. Po drugi strani pa je takšno stanje privedlo do komercializacije kulture, saj se morajo ustvarjalci prodajati na trgu.

Zagotavljanje temeljnih človekovih pravic, dostojanstva in neodvisnosti mora biti najvišje vodilo na trgu dela, saj ne moremo dovoliti, da bi človek kot delavec postal tržno najvišje vodilo na trgu dela, saj ne moremo dovoliti, da bi človek kot delavec postal tržno blago. Delavske pravice, vključno s pravico do izobraževanja, počitka, dopusta, enakega plačila za enako delo in zagotovitev osnovnih življenjskih potreb v primeru brezposelnosti morajo biti zagotovljene vsakemu posamezniku, ki nastopa na trgu dela kot ponudnik osebnega dela.

Zato mora biti na področju kulture znan nosilec poslovne odgovornosti, ki zagotavlja udeležencem produkcijskega procesa primerno plačilo za njihovo delo. Ta odgovornost ne more biti naložena ustvarjalcem in umetnikom, saj ovira kreativni proces.

Nacionalni program za kulturo bi moral vsebovati trdno zavezo, da bo vzpostavil enakopravnost samostojnih delavcev v kulturi, jim priznal delavske pravice, pravico do sindikalnega združevanja in kolektivnega pogajanja.

V skladu s prakso razvitih EU držav vidimo možnosti ureditve v sklenitvi kolektivne pogodbe za samostojne ustvarjalce na področju kulture, kot je tudi zapisano v pozivu Vladi RS, sprejetem na sestanku EURO - FIA v Ljubljani, novembra 2006.

Igor Koršič,

Društvo slovenskih filmskih ustvarjalcev

PROGRAM ZA KINEMATOGRAFIJO JE ZNAN, LE URESNIČITI GA JE TREBA

Govorim iz izhodišča nekoga, ki ima izkušnje tako iz filmske produkcije, šolstva, kot upravljanja filmskih ustanov. Predvsem pa imam vse prebogate izkušnje iz pisanja prispevkov k razpravam in nacionalnim programom.

Kar se kinematografije tiče novega kulturnega programa ne potrebujemo. Nujno potrebujemo le politično voljo, da bi samoumevno, že desetkrat zapisano, država enkrat končno udejanjilo.

Na splošno si upam trditi, da je program filmske kulture že dolgo jasen in znan. Izvaja se v nekaterih evropskih državah že od druge svetovne vojne (Francija), ponekod od šesdesetih (Skandinavija), drugod od devetdesih let (Irska). Zato danes deluje več organizacijskih modelov, ki vsi tako ali drugače regulirajo organiziranost in državne podpore, ki so za filmsko kulturo in gospodarstvo nujne.

Pri nas tako ureditev ponujal DSFU že v predlogu za obstoječi Zakon o filmskem skladu, 1993. Potem je se je tisti predlog v procesu sprejemanja v parlamentu iz zakona o celostnem urejanju kinematografije spremenil v zakon o ohranjanju minimalne filmske produkcije, in tak ostal do danes. Skoraj enaki cilji kot v prvotnem predlogu so zapisani v takoimenovanem Šeligovem predlogu. Šeliga sam je povedal, da je v svojem predlogu povzel tisto, kar je našel na MK napisanega na to temo. To isto je prepisano - z dodatkom nekakšne, deloma tudi vprašljive kvantifikacije - v sedaj veljavnem NPK. Gotovo se tudi nastajajoče besedilo ne bo bistveno oddaljilo od že obstoječih. Vsi nerealizirani predlogi za ureditev slovenske kinematografije primerljivi z preiskušnimi dobrimi praksami drugod.

Problem je, kot rečeno, edinole v tem, da se niti približno ne uresničujejo. Da vsi odgovorni že dolgo razburjeno zatrjujejo, da mi nismo niti Irska, niti Danska niti Finska, da smo mi majhni in revni, da imamo mi svoje načine za upravljanje kulture ...

Zakaj nismo primerljivi z nobeno od naštetih držav? Domnevno zaradi angleščine in revščine. Mi ne govorimo angleško in mi smo revna država. Seveda nič od tega ne drži. Irci nam odgovarjajo da je zaradi angleščine njihov filmski trg odprt, svojo filmsko reformo pa so začeli, ko so bili najrevnejša članica EU ... Človek je kar želi biti. Mi želimo ostati majhni in revni.

Avtoriteta države je zaradi javnega interesa (bogate, cenene in učinkovite) kinematografije ključna. V naših razpravah v teh denimo mi je postalo jasno, da je javni interes konsenz o tem, kaj naš javni interes je. Doslej sem sam to imenoval politična volja. In da javni interes ni nujno najboljši, se pravi najbolj koristen. Pri nas na primer, je javni interes alias politična volja prej, da kinematografije nimamo, kot da bi jo modernizirali.

Kako doseči da bi pravi javni interes postal tudi konsenzualni javni interes? Kako doseči da bi se pravi javni interes spremenil v politično voljo? To je za našo stroko, za našo panogo poglavitno vprašanje. Ker sem prepričan da je obstoječi javni interes kot konsenzualni interes nam ni v prid. »Nam« tukaj pomeni Republiko Slovenijo. Šele posledično gre lahko za interese filmske stroke, za interese gospodarske filmske panoge in filmske umetnosti.

Čisto konkretno bi vlada morala prisiliti svoje ministrstvo za finance, televizije, distributerje in prikazovalce, da bi pristali ali na ustrezno podporo iz proračuna, iz taks, ali pa iz davčnih olajšav ali ustrezne kombinacije. Zaradi javnega interesa, večjega skupnega dobra, zaradi večjih skupnih koristi. Le te so večji fiskalni dohodki, optimalna izraba filmske infrastrukture, rast sekundarnih ekonomskih in socialnih učinkov od filmske gospodarske dejavnosti, (transport, turizem in druge storitve, delovna mesta, promocija države), in ne najmanj ustrezno število domačih filmov ustrezne kakovosti, ki bi predstavljali ustrezen odstotek domačega in evropskega filmskega tržišča.

Ministrstvo za finance, distributerji, prikazovalci in televizije sicer lagodneje živijo, če dejavne filmske politike ni. Distributerji največ in najlaže zaslužijo z ameriškim produktom, prav tako prikazovalci in televizije. Edina težava, ki jo imajo slednje so kvote, ki jim jih prepisuje Direktiva Evropske komisije o televizijah brez meja. Či bi to direktivo dosledno spoštovali bi se televizije začele zanimati tudi za slovenski film.

Tako kot je, država, s to ali on vlado pristaja na status quo preživetja, ki je bil zaradi nekaj srečnih okoliščin izsiljen leta 1993/1994. Takrat je namreč filmu grozilo iztrebljenje. Ta status quo pa pomeni zadostno financiranje slovenske kinematografije, da se omogoči njeno preživetje (najmanj 3 filme za preživetje infrastrukture). Ko posnamemo več filmov jim zbijemo ceno. Skratka kinematografija ima toliko da ne bo crknila.

Po moje imamo pisanje programov za kulturo za nekakšne obred, belo krizantemo, mašo, proslavo, verbalno meglo, ki nas slepi, da se tu nekaj želi spremeniti, celo izboljšati. Razen novih kupov papirja in besed v prazno, pa se vedno znova ne zgodi nič. Prepričan sem, da nas večina, ki sodelujemo v tem procesu, že danes dobro ve, da se ne bo zgodilo nič. Morda celo predvidevamo, da se nekaj bo dogajalo. Vendar se bo dogajalo se bo vse kaj drugega kot tisto, kar bo zapisano v programu.

Prejšnje MK je vedelo kaj je s filmom treba storiti, pa baje ni imelo dovolj teže v vladi, da bi to uresničilo. Zdajšnje MK tudi ve približno kaj je potrebno storiti, nemudoma se je vrglo v reformo, vendar je presenečeno odkrilo, da so soliden

---

zakon o filmskem inštitutu popolnoma predvidljivo zaustavili na ministrstvu za finance. Potrebna je namreč državna prisila, politična volja, kar pomeni lobiranja in pogajanja z zainteresiranimi in prizadetimi stranmi.

Eno najbolj spektakularno uspešnih reform kulture udejanil nekdanji irski minister za kulturo Michel D. Higgins leta 1994. Najprej so imeli so imeli fazo intenzivne javne razprave. Predlog, ne programa ampak zakona, je pripravljala komisija treh motiviranih (producent, režiser, kulturni manager) iz branže. Trojica je imela kratek rok treh mesecev. Izhajali so iz vnaprej pripravljene študije o stanju irske kinematografije. Ta tuja študija je pokazala, da en dolar podpore za film vrne več kot en dolar podpore za takrat na Irskem podpirano kemično industrijo. Nastali irski filmski zakon je predvsem zakon o davčni olajšavi. Ta zakon je v treh letih povečal proizvodnjo filma za 3500 %, dal nad 30.000 zaposlenih v industriji, kar je ustrezalo 7000 polnih zaposlitev.

Pri obilici avtorskih predlogov programov pri nas, ki nekako po slogu ne odstopajo preveč od Kardelja, nimamo posluha za resne, sistematične, kvantitativne, primerjalne analize. Če take že nastanejo jih običajno izvedejo tujci. Za film je pred leti neka tuja agencija naredila preprosto SWOT analizo, ki je dala zanimive rezultate. Potem je nekdo bivših s filmskega sklada za nekaj deset tisoč evrov naročil analizo pri neki francoski agenciji. Rezultati so bili predvidljivi in zanimivi, ampak pri nas se jih nekako sramujemo in jih najrajši skrijemo. Kot pred leti, ko je Svet Evrope izvedel analizo delovanja kulturnega sektorja pri nas. Ugotovitve, da je ta sektor obupno neučinkovit in okoren, so takrat na MK za javnost uspeli predstaviti kot navdušenje Sveta Evrope nad urejenostjo naše kulture. Menim so naši nacionalni programi, krovni zakoni, ZUJIKi in podobno, naša zabloda, ki ima verjetno korenine v stari komunistični praksi petletk ali celo v metodah zavlačevanja zadev v K.u.K. Usodne so namreč razlike med kulturnimi panogami. Verjetno bi bilo bolje reševati vsako posebej s posebnim zakonom. ZUJIK je kompromis, ki na posamezno panogo deluje enako slabo, kot zveni njegov akronim nešemu ušesu.

Kaj naj bo v novem programu za kulturo zapisano kar se kinematografije tiče? Izhodišče mora biti nesprejemljivost našega, danes že hudega zamudništva na tem področju. Cilje najdemo pri zglednih državah, na Finskem, na Danskem, v Franciji, na Irskem, v Avstriji - imamo 1,5 % tržnega deleža v kinematografih (Danska, Finska 25 %),

- prodamo plus minus 1 vstopnico na Slovenca na leto, povprečje EU je 3,
- nimamo evropskega filma v naših kinih
- imamo neprimerno strukturo kinematografov, kjer kapitalsko podobna multikina tekmujejo z istim programom
- imamo povprečno ceno slovenskega filma en milijon €. Povprečje v EU je 3,5 mio (Slovenija je, kot se sicer radi hvalimo, po gospodarski moči zelo blizu povprečja EU),
- nimamo filmske komisije, Slovenija se ne promovira za snemanje tujih filmov.
- imamo slabo izkoriščeno VIBO in zaprti studio v Piranu

-
- sorazmerno neučinkovito črpamo evropska sredstva za razvoj, usposabljanje in produkcijo
  - imamo nepopolno filmsko šola,
  - imamo filmski sklad z ekipo šestih zaposlenih , ki komaj, pogosto z velikimi težavami, razdeli denar, nikakor pa ne more voditi dejavne filmske politike. (Norveška bo imela nad 100 zaposlenih v svojem načrtovanem inštitutu).

Predvsem pa naj se zapiše, kdo bo kaj naredil in kdaj. In kakšne bodo sankcije, če ne bo.

Jurij Krpan, Asociacija,

Društvo nevladnih organizacij in samostojnih ustvarjalcev
na področju kulture in umetnosti

NACIONALNI PROGRAM ZA KULTURO KOT STRATEŠKI DOKUMENT

Nacionalni program za kulturo (NPK) mora biti strateški dokument, v katerem so opredeljeni strateški cilji, ki naj jih zasledujejo tako odločevalci kot producenti in neposredni proizvajalci. V temu dokumentu morajo biti izpostavljene prioritete, ki bodo omogočale vzpostavljanje ukrepov, ki bodo za produkcijo umetnosti in kulture vzpostavljali pogoje za delovanje, primerljive evropskim standardom, uporabnikom umetniških in kulturnih storitev pa enakopraven in kvaliteten dostop do le-teh. NPK ni le strateški dokument in nujno zlo Ministrstva za kulturo, temveč vladni dokument, ki sovпада s ključnimi razvojnimi dilemami vseh vladnih resorjev.

1. Okvirne pripombe

S stališča zakonodaje mora NPK vzpostaviti postopke za vzpostavljanje že večkrat napisanega imperativa po vertikalnem prečenju vseh vladnih resorjev in navezavo na vse strateške dokumente vlade. Sodelovanje med ministrstvi naj tako dobi status strateških povezav, ki mora preseči zgolj načelna sodelovanja in sodelovanja, kjer so umetniški in kulturni projekti zgolj dekoracija zaključenih projektov drugih resorjev. Zato se morajo te vertikalne povezave enakopravno in primerljivo uzakoniti tudi v zakonskih dokumentih drugih resorjev.

S stališča kulture kot identitete slovenskega naroda v okviru evropskih kultur, globalizacije in komercializacije naj NPK ne podleže defenzivni logiki in hermetičnemu pojmovanju nacionalnega interesa, temveč naj bo inovativen in velikopotezen. Svojo vlogo naj vidi v razmerju do progresivnih evropskih kulturnih modelov in naj s sklicevanjem na primere dobrih praks vpeljuje progresivno razmišljanje tudi v druge vladne resorje, partnerje v velikih projektih in trajnostno naravnanih rešitvah.

V NPK naj bodo jasno začrtane smernice k ukrepom, ki bodo dejansko vzpostavljali pogoje za ustanavljanje javno-zasebnih partnerstev. Smernice, ki bodo inavgurirale tak javni interes, da bo zanimiv za zasebne vlagatelje v kulturo.

S stališča infrastrukturnih pogojev, v katerih se izvajajo umetniške dejavnosti, smo v Sloveniji v globoki krizi. Vsaj kar se tiče področja vizualnih praks, mo-

---

ramo opozoriti na dejstvo, da v zadnjih šestdesetih letih ni bila zgrajena niti ena nova galerija. Primerljivo obupno stanje s stališča novogradenj je tudi na področju uprizoritvenih in glasbenih dejavnosti. V pravkar iztekajočem se NPK lahko med ukrepi za zvišanje ravni produkcije na področju sodobne vizualne umetnosti najdemo ukrep ustanovitve muzeja sodobne umetnosti na Metelkovi, od katerega še danes ni nič oziroma minus nič, saj v njem tako rekoč propada izjemna zbirka sodobne umetnosti 2000+. O galeriji za sodobne umetnosti (tipa Kunst Halle), v kateri bi organizirali razstave aktualnih umetniških projektov, pa je govora le v najozje zainteresirani javnosti.

Umetniki tako rekoč nimajo ateljejev, prostorov za vadbo in delavnic. Programi ‚Artist in Residence‘ (umetnik na delovnem obisku), ki je standardna ponudba vsega razvitega umetniškega sveta, v slovenskem prostoru še vedno nimajo mesta.

Akademije in šole za usposabljanje umetnikov so zastarele, slabo opremljene in zasedene s predavatelji, ki imajo doživljenjske mandate. Pretok gostujočih strokovnjakov je zanemarljiv, izobraževalni procesi pa so arhaični in vzgajajo diplomante, ki so popolnoma nepripravljeni na pogoje in okoliščine, v katerih se znajdejo po svojem študiju. V novem NPK je potrebno ustvariti prostor za bolj odprto razumevanje izobraževalnih procesov in legitimizirati tudi inštitucije, ki nimajo statusa od države ustanovljenih zavodov. Dostop do znanja je legitimna pravica slehernega človeka, zato mora biti stigmatiziranje novih ali zasebnih izobraževalnih inštitucij nezaželeno.

V finančnem smislu kulturniki v nevladnem sektorju ustvarjamo v pogojih ekonomskega totalitarizma, kjer so vsi naši produkcijski napori po trajnostnih rešitvah in sinergijskih partnerstvih reducirani na ozko sledenje računovodskim standardom za male obrtnike, vendar brez finančno-likvidnostnih privilegijev, ki so za te obrtnike sami po sebi razumljivi. Zaradi toge finančne politike je proračunsko leto skrajšano na šest do sedem mesecev, v katerem je ustvarjanje umetniških in kulturnih vsebin reducirano na zagotavljanje ustreznosti standardom za razdeljevanje proračunskega denarja. V primerjavi s temi so vse umetniške vizije, trajnostne rešitve in veliki formati le pobožne sanje.

Iz nekaterih dokumentov je mogoče zaslediti podatek, da je odstotek BDP v Sloveniji, namenjen kulturi, pod dva odstotka (1,9 %) kar nas napelje na razmišljanje o regresiji, ki jo je področje kulture doživelo v zadnjih petnajstih letih, saj je bilo še leta 1992 za kulturo namenjenih 2,5 % BDP. Ker se giblje evropsko priporočilo o vlaganju v kulturo med 2,5 in 3 % BDP, apeliramo na pristojne, da se v novem NPK opredelijo ukrepi za doseganje tega standarda.

Pojmovanje socialnih transferjev za samozaposlene še danes ne presega logike humanitarne pomoči za neprilagojene subjekte slovenske družbe. Ob pomanjkanju natančnih navodil o pravicah in dolžnostih do instrumentov za zagotavljanje socialne varnosti so samozaposleni šikanirani s strani storitveno in ekonomistično naravnanih služb. Čeprav po dolžnostih izenačeni s samostojnimi podjetniki, samozaposleni praviloma niso upravičeni do bančnih posojil, praktično onemogočeni pa so jim tudi bolniški dopusti, regresii, ...

NKP mora prepoznati vlogo in pomen že vzpostavljenih podpornih sistemov za produkcijo umetniške prakse (servisiranje, informiranje in svetovanje kulturnim producentom), omogočiti njihovo delovanje in vzpostavljanje novih. Pravočasna in natančna informacija (pa naj bo povezana le s pridobivanjem finančnih sredstev, pravno-formalnimi vprašanji ali najosnovnejšo administracijo) je za celoten kulturni sektor odločilna, saj mu omogoča lažje delovanje in hkrati vzpodbuja sinergije med pristojnimi vladnimi službami in kulturnimi producenti.

2. Sodobna umetnost kot strateški cilj

V smislu napredne razvojne naravnosti naj v novem NPK dobi sodobna umetniška produkcija večji pomen. V mislih imamo tiste umetniške dejavnosti, ki so s svojo vsebinsko, strukturno in oblikovno sodobnostjo primerljive v mednarodnem prostoru in zato ustvarjalnost iz Slovenije v tujini reprezentirajo strokovno legitimno in ne v okviru preživetih multikulturnih izhodiščih. Glede na to, da je v zadnjih petih letih mednarodna dejavnost umetnikov in producentov tudi dokumentirana in statistično ovrednotena, lahko govorimo o dejavnosti, ki Slovenijo v mednarodnem prostoru dela najbolj prepoznavno. S tem v mislih želimo poudariti delovanje umetnikov in producentov v nevladnem sektorju, ki kljub svoji propulzivnosti in uspešnosti delujejo v nerazumljivo slabih pogojih. Če izhajamo iz 56. člena Zakona o uresničevanju javnega interesa v kulturi, kjer piše, da morajo biti pogoji za ustvarjanje producentov javnih zavodov in zasebnih zavodov primerljivi, potem ugotovimo absolutno nesorazmerje. Če primerjamo število produkcij z vloženim denarjem, je razmerje skoraj 1 : 10 v korist javnih zavodov, kar postavlja nevladni sektor v hudo podrejen položaj. Nov NPK naj zato opredeli mehanizme enakopravnega dostopa do primerljivih proračunskih sredstev.

S stališča strateške pomembnosti, ki jo za razvojno naravnost celotne družbe pomeni produkcija sodobne umetnosti, naj opozorimo še na dejstvo, da je dejavnost sodobnih umetnosti v celoti izpadla iz programov financiranja iz evropskih strukturnih skladov. Nerazumljiva je enostranskost, plitkost in površnost razdeljevanja sredstev, iz strukturnih skladov, ki prepoznava interese v vseh kategorijah gospodarstva (ki tako ali tako ustvarja denar za svoje preživetje), ne prepozna pa strateškega kulturnega potenciala, ki je najmočnejši prav tam, kjer je gospodarstvo iz Slovenije najšibkejše, v mednarodnem prostoru. Da sta arhitektura in oblikovanje naravnost stigmatizirana je za stanje duha v naši deželi verjetno simptomatično dejstvo.

Prav tako je nerazumljivo branje Resolucije o nacionalnih razvojnih projektih 2007–2023, v kateri ni, razen muzeja Krasa, načrtovan noben kulturni projekt, da o sodobni umetnostni produkciji, ki je najbolj razvojno naravnana med vsemi oblikami umetniških produkcij, ni ne duha ne sluha. Kot da živa kultura in umetnost v Sloveniji sploh ne obstajata.

---

3. Javna razprava

Predlagamo, da gre pred sprejemanjem novega NPK v državnem zboru napisan osnutek v javno razpravo, ki naj traja najmanj tri (3) mesece. Ministrstvo za kulturo naj samo organizira javna srečanja z zainteresirano javnostjo in naj v duhu odgovornega predlagatelja zagotovi mehanizme, s katerimi bo doseglo čim več strokovnjakov, neposrednih ustvarjalcev in drugih zainteresiranih za ta strateško pomemben dokument.

III. RAZPRAVA

Doro Hvalica, *državni svetnik*

Samo kratka replika, da ne ostanejo stvari neizrečene. Gospod Ramovš je razumel, da sem dejal, da o nevladni produkciji in njenih nosilcih ni vredno govoriti. Nasprotno. Zelo afirmativno se tako v Državnem svetu kot v Sindikatu GLOSA pogovarjamo tudi o nevladni produkciji, samostojnih kulturnih ustvarjalcih, o kompletni problematiki. Še več. Smo edini sindikat, ki ima znotraj sindikata tudi samostojno konferenco, ki združuje samostojne kulturne ustvarjalce, čeprav za to ni nobene zakonske osnove, ker veste, da je sindikat zgolj neke vrste interesno zavarovalniška organizacija tistih, ki se prostovoljno odločijo zanj in so zaposleni v neki dejavnosti. Lahko se seveda kljub temu temeljnemu pravilu odločijo tudi za drugačno obliko in počno nekaj na področju kulture na profesionalni način ali z ustreznimi pogodbami po zakonu o delovnih razmerjih. Gre za obrambo pravic članov, ki so se odločili, da bodo člani te organizacije, mi pa smo njihovi predstavniki in samo to počnemo. Sicer pa nobene zle, slabe ali kakšne koli besede, ki bi zmanjševala pomen, vlogo ali pa zavezo države, ko gre za financiranje o samostojnih kulturnih ustvarjalcih. Hvala lepa.

Klemen Ramovš, *Zavod Ars Ramovš*

Hvala lepa. Gospod Hvalica. Najprej, da se razumeva. Jaz vas spoštujem in cenim. To sem vam povedal že ob zadnjem pogovoru. Jaz namreč vedno podpiram vaše zavzemanje za boljši položaj delavcev v javnem sektorju na področju kulture. Še sploh, če je jasno razvidno, da je ta bistveno slabši kot položaj podobnih delavcev v drugih sektorjih. Pa ne zato, ker bi imel vas tako zelo rad ali pa ker bi imel te delavce zelo rad, ampak iz enega preprostega dejstva: ker so tudi javni uslužbenci oziroma delavci v javnih zavodih, katere vi predstavljate, eden konsistentnih delov slovenske kulturne scene, slovenske kulturne politike in prezentacije Slovenije v Evropi in pa svetu. Vsaj iz kulturnega vidika dosti podobno. Če smo na prvem mestu v Evropi, smo tudi na prvem mestu v svetu. Me pa seveda boli in se mi seveda hkrati zdi skrajno neetično, da se nekdo zavzema samo za neko skupino znotraj kulture v imenu kulture, ker se je vedno razumelo, da zastopate tudi kulturo. Ker mislim, da je potrebno najprej urediti ali razmerja znotraj področja kulture in šele potem narediti primerjavo z drugimi resorji, ali pa se boriti za vse skupaj. Vse ostalo je parcialno, ampak kot pravim, imate vso pravico. Ste argumentirali, ste pooblaščen. Ne strinjam se mogoče samo s tem, da so se vaši člani svobodno odločili. Sedaj se ne spomnim točno besed, kot da je pač na podlagi svobodne odločitve nekdo zaposlen v javnem zavodu.

Doro Hvalica, državni svetnik

Samo 68 % zaposlenih v javnih zavodih je tudi članov sindikata, ker so se tako svobodno odločili ...

Klemen Ramovš, Zavod Ars Ramovš

Zagovarjam še enkrat svoje stališče, svoje osebno stališče, da dokler znotraj kulture socialna razmerja niso urejena na nek demokratičen in človeški način, nima nihče v tej državi pravice boriti se samo za en del te skupine, medtem ko na drugi strani vse skupine opredeljujejo celoten interes. Ne smete pozabiti, ne smete spregledati, da od dela samostojnih kulturnih delavcev in nevladnih organizacij živijo tudi javni zavodi in obratno, zato je potrebno urediti razmerja znotraj kulture. Še enkrat pravim tisto, kar sem povedal na začetku. Podpiram vse vaše argumentacije za delavce v javnih zavodih, ker je to v dobrobit celotne kulturne scene, ampak še enkrat poudarjam, da se mi zdi skrajno neetično in nehumano, da se borite samo za ene, drugi so pa pred zidom na odstrelu. Hvala.

Iztok Osojnik

Želim dober dan. Jaz bom govoril iz neposredne izkušnje samostojnega kulturnega ustvarjalca in človeka, ki je pač v preteklosti delal tudi v sektorju, za katerega bi lahko rekli, da spada pod kategorijo zaposlenih v kulturnem zavodu.

Zaradi prezaposlenosti žal nisem pripravil celovitega ekspezeja, tako da bom govoril v točkah. Pod prvo točko moram postaviti pod vprašaj temo, o kateri se pogovarjamo. Govorimo o pričakovanju novega nacionalnega programa za kulturo, ampak če pogledamo na uradni zapis za mojim hrbtom, vidimo, da tam piše Državni svet Republike Slovenije (ne pa Nacionalni svet RS!). Jaz mislim, da je izraz nacionalni kulturni program problematičen in da bi morali govoriti o kulturnem programu države Republike Slovenije. Država Republike Slovenije pomeni vse državljane, tudi tiste, ki niso ene same (slovenske) nacionalnosti, to se pravi, da bi morali pri oblikovanju »državnih« programov v osnovi izhajati iz popolnoma drugačnega zornega kota (državnega in ne nacionalnega). Morali bi začeti ločevati med narodom in državo. Gre za državljanske pravice, za zadeve, ki se tičejo vseh državljanov Slovenije, in ne zgolj za posamezne nacije v tej državi. V RS smo najprej državljani, šele v drugem planu tudi predstavniki določene nacionalnosti. To je prva stvar, ki se mi zdi, da je izredno pomembna, saj nereflektirano razlikovanje v sebi skriva ideologem, ki že vnaprej predpostavlja omejeno, izključevalno razumevanje tega, komu je namenjen državni kulturni program, in sploh ni problematizirano. Je pa nevarno, saj je izključujoče.

Druga stvar, ki se mi zdi pomembna, je, da bi moral imeti državni kulturni program kot strateški dokument jasno osrednjo opredelitev in temeljno vrednoto. Osebno menim, da je lahko ta temeljna razsežnost tisto, kar imenujem ustvarjalnost. Težko na hitro pojasnim, kaj to pomeni. Ustvarjalnost je tisto delovanje, ki generira naš obstoj. O tem sem večkrat podrobno pisal, zato se

---

bom tukaj omejil na strateško omembo ustvarjalnosti kot temeljnega okvira, ki naj osvetli smisel in pomen državnega kulturnega programa in širše življenja in delanja v RS.

Moji nadaljnji prispevki za tematiko, ki jo tukaj obravnavamo, so parcialni. Posebej bi rad na hitro opozoril na več ključnih reči. Prva stvar, ki se mi zdi pomembna, je nujnost, da država uredi »prometni« sistem na področju kulture, tj. da na vseh različnih področjih kulture poskrbi za učinkovito infrastrukturo (npr. za področje knjige: produkcija, distribucija, trg, uveljavljanje doma in po svetu, prevajanje, izobraževanje, organizirana recepcija) in šele na ozadju urejene infrastrukture za posamezne programe. Država naj se ne meša v vsebino kulture, ampak poskrbi za njeno delovanje. Se pravi, da naj poskrbi za sistem, znotraj katerega bodo vsebine sploh funkcionirale. To je bilo večkrat omenjeno, ta opomba o infrastrukturi in zdi se mi, da je prejšnja usmeritev, ki je bila izrazito naravnana na vsebino kulturnega delovanja v tem prostoru, nekako spregledala (zavestno ali pa nezavedno) dejstvo, da vsebine ni mogoče izvajati brez urejene infrastrukture. Država naj ne daje miloščine, ampak naj investira v produkcijo kulture (v širšem pomenu in torej ne zgolj kot produkcije kulturnih artiklov) kot vsak dober in tržno uspešen gospodar.

Ko govorimo o infrastrukturi, seveda ne moremo mimo nujnosti administracije. Jasno je, da je treba vsako kulturno produkcijo na ravni države, torej vsako organizacijo administrativno voditi. In sicer na različnih ravneh. Ena od posebnih ravni administriranja je na primer administracija, s katero se kot konkretni izvajalci programov srečujemo v relaciji do Ministrstva za kulturo (razpisi, izplačevanja, poročila, roki, likvidnost, učinkovito informiranje in podobno). Še posebej ustvarjalci zunaj zavodov, samostojni kulturni delavci, manjša društva (torej vsi tisti, ki nimamo lastnih zaposlenih administratorjev) smo poleg konkretnega izvajanja programov silovito preobremenjeni z zapletenimi administrativnimi postopki in zahtevami, za katere imam občutek, da so v veliki meri namenjeni vnaprejšnji selekciji, ki naj bi že na začetku razpisnih procesov počistila s številom prosilcev za delež javnih sredstev, torej tega, kdo bo sploh deležen javnih sredstev (ali pa ne). Na primer ko se kulturni delavec ali društvo prijavi na razpis, zaradi kakšne včasih popolnoma malenkostne zadeve, nenadoma avtomatično odpade še preden se njegova vloga sploh začne obravnavati. Se mi zdi, da bi lahko državna uprava in vlada do svojih državljanov pokazala bolj pozitiven in prijaznejši odnos, ki je najmanj, kar lahko državljan in davkoplachevalec pričakuje od državnega javnega servisa (kar ministrstva so) in bi vsekakor morali v postopek obravnavanja tovrstnih razpisov vključiti tudi dejansko možnost (in ne samo na papirju) naknadnih popravkov, jasnih opozoril, nasvetov in tako naprej.

Druga raven administracije je delo, ki ga je treba opraviti pri sami organizaciji in izvedbi konkretnih programov. Glede na to, da je v podprtem programu sponzoriran zgolj vsebinski del (le konkreten program, ne pa tudi delo, ki ga je treba opraviti, da ta program zaživi), administrativno delo, ki ga je treba opraviti in je organski del programa, sploh ni upoštevano (razen v zelo ome-

---

jenem obsegu), ter preprosto sploh ni stroškovno vključeno v izračun celotnih stroškov. Organizacija in administriranje programa je obravnavano kot neobstoječa obračunska postavka in tudi ni upoštevana kot delež, ki ga nosilec projekta vložil v izvedbo programa.

Nujno je treba začeti o slovenski kulturi govoriti v mednarodnem kontekstu, vsaj v evropskem če ne svetovnem. Se pravi vse, kar mi počnemo znotraj te države, mora biti umeščeno v širši mednarodni kulturni prostor. To velja tako za raven razmišljanja o naši kulturi kot za raven njenega izvajanja. Sposobni moramo biti mednarodno relektirati svoje delo, njegov domet in pomen v širšem svetovnem kontekstu. In se s svojim kulturnim delovanjem, če temu tako rečem, neposredno vključiti v širše, mednarodne mreže bodisi v Evropski uniji, ker smo pač njeni »državljeni« in enakovredna članica, torej soodgovorni za našo skupno usodo, bodisi širše, v svetu. Mednarodno delovanje Slovenije bi lahko nekako razdelili na dva segmenta. Prvi je znotraj slovenski, ko mednarodno srenjo pripeljemo v svoj prostor, drugi del pa je povezan s tem, da Slovenci odhajamo v mednarodne vode in sodelujemo v svetu. Mednarodni značaj vsakega kulturnega programa, naj bo še tako »domač« je tako zelo pomembna prva in vsakega kulturnega delovanja, da ga je treba jasno in neposredno vključiti v osnovo samega strateškega dokumenta (zakon). Saj bo naša kultura preživela samo v sozvočju z drugimi v mednarodnem okolju - se razvila in vitalno uveljavila kot planetarno uspešna ustvarjalnost.

V zvezi z mednarodnim značajem naše kulturne dejavnosti je potrebno omeniti pri nas zelo močen in skrajno zaviralen pojav, ki jo močno omejuje. V mislih imam klientelizem (ali celo nepotizem) oz. protekcionizem, ki je pri nas hud problem. V sam Zakon o kulturnem programu RS je nujno treba vključiti varovalke, ki bodo po eni strani omogočile transparentno demokratično strukturo so-odločanja in razporejanja javnih sredstev (strokovne komisije, sveti, strokovno vrednotenje, nevtralnost državne uprave) na podlagi jasnih kriterijev in standardov, po drugi strani pa enakovredno razporejanje enakih deležev javnih sredstev za enako produkcijo. Posebno vprašanje je transparentnost odgovornosti in dostopa javnosti do podatkov ter nadzora dela npr. Ministrstva za kulturo. Vse to je, tako po mojih izkušnjah kot po izkušnjah mojih kolegov, ko govorimo o razporejanju javnih sredstev, za katero skrbi na primer Ministrstvo za kulturo, vezano na določene bolj ali manj zamegljene (interne ali socialne) podsisteme. Ti podsistemi morajo biti, ker so prisotni, preprosto jasno prepoznani, onemogočeni in demokratično definirani že v Zakonu o kulturnem programu RS.

Tukaj na hitro omenjam nekaj predlogov, kako to narediti. Za začetek bi bilo treba jasno opredeliti strokovnost in sestavo teles ter nosilcev odločanja, enako pa velja tudi za »kolobarjenje« njihovih članov. Delo teles bi moralo biti transparentno (javno preverljivo), predvsem pa bi morali onemogočiti križanje interesov, notranje kroženje informacij in nevtralnost državnih uradnikov. Sestava teles bi morala pokrivati različne interesne skupine, morala bi torej biti demokratična, se pravi, da bi morala predstavljati ustvarjalce iz celotne kul-

---

turne sfere in ne zgolj omejenih »elit«. Predlogi in odločitve komisij bi morali biti obvezni, za svoje odločitve bi morala komisija nositi polno odgovornost. V primeru, da ima nek višji organ pravico korigirati predloge/odločitve skupine, je treba to transparentno določiti kdaj in zakaj v naprej. Prav tako o produkciji celotnega spektra kulturne produkcije ne more odločati omejena skupina, v kateri so člani predstavniki le ozkega dela kulturne ustvarjalnosti. Za boljše reševanje teh težav obstaja več možnosti. Bodisi, da se razširi članstvo posameznih strokovnih komisij, ali pa se pospeši menjavanje članov (ki se ne bi smelo pokrivati s triletnimi programskimi razpisi) v posameznih strokovnih komisijah.

Pomembno je, da so kriteriji transparentni. Vsi kriteriji ocenjevanja realiziranega dela morajo zares počivati na podlagi opravljenega dela in strokovnih ocenah. Nikakor ni mogoče pristati na to, (kot velja danes) da se kvaliteto določenega programa ocenjuje na podlagi omenjenosti in odzivnosti v medijih. Vemo, da so mediji danes klientelistično povezani z določenimi skupinami in da uredniki, ki so člani določenih klik, zavestno ene informacije izločajo, druge pa prenapihnejo. Poročanje v medijih o (strokovni) vrednosti programov ne govori nič. Novinar je zgolj poročevalec, ne pa kvalificiran strokovnjak. V to ga postavlja narava njegovega dela. Se pravi kriterije strokovnosti je treba jasno definirati.

Enake ali istovrstne programe je treba enako vrednotiti na podlagi opravljenega dela. Ne pa, da se recimo programe, ki jih izvaja določena »elita«, ocenjuje kot vredne velikih denarnih podpor, druge pa se popolnoma izniči, čeprav vsi objektivni kazalci kažejo, da gre vsaj za enakovredno, če že ne za presežno produkcijo. To je treba jasno označiti že v zakonu. Prav tako je treba jasno določiti, da morajo biti vsi podatki o tem, kako poteka delo in odločanje npr. ustreznih komisij, dostopno zainteresirani javnosti. Ne pa tako, kot sedaj, ko naj bi zainteresirani državljani nominalno sicer imel pravico do tega, da si lahko ogleda recimo zapisnike komisije, ko pa te zapisnike poskuša dobiti v roke, mu postavijo celo vrsto administrativnih ovir, zaradi katerih jih ne more dobiti, niso dostopni oziroma je do njih skrajno težko priti. Vse, kar se tiče zainteresiranih državljanov, mora biti dostopno javnosti.

Jasno je treba definirati odgovornost nosilcev odločanja in tudi sankcioniranje v primeru zlorabe. Tu mislim na sestavo, relacije in nivoje odločanja na primer v pred kratkim ustanovljeni agenciji za knjigo, kjer se sploh ne ve, kdo je pravzaprav odgovoren niti ni jasno, kdo v končni fazi odloča tam o čemerkoli. Brez tega bo v Slovenski kulturni sferi še naprej vladala megla in seveda megla je vedno dobrodošla zadeva za to, da se potem pač lahko ribari v kalnem, kakor se temu reče.

Zadnjo stvar, ki jo tu omenjam, je potreba, da delo na kulturnem resorju, se pravi v sferi kulture, cenovno izenači z delom v drugih resorjih. Način, kako se danes naše delo podcenjuje, za nas, ki delujemo v kulturi, ni sprejemljivo. Če izhajamo iz tega, da smo enakovredni državljani, potem imamo pravico do enakovrednega vrednotenja na ravni države (ko gre za postavke v okviru ministrstev itd.) Država je tista ustanova, ki mora te interese ščititi. Se mi zdi, da je treba to tudi enostavno vgraditi v ta novi zakon. Hvala.

Klemen Ramovš, *Zavod Ars Ramovš*

Se absolutno strinjam z vsem in z vašimi zaključki, kaj je treba vgraditi. To je namreč že vgrajeno. ZUJIK pozna štiri točke pri financiranju, pri odhodkih. Stroški delovanja, stroški dela, programski materialni stroški in investicije oziroma vzdrževanje. Tudi vse delo s prijavami, mislim, da se ga da in da ga je popolnoma možno vključevati v stroškovnik projekta pod točko delo. Večji problem je v tem, da mogoče nevladni sektor ne obravnava stroškov svojega dela po istih normativih kot javni sektor. Jaz imam lahko s seboj podpisano pogodbo, da si bom izplačal po pogodbi o delu, nato bom plačal tudi akontacijo dohodnine. Če presodim, da lahko to izplačam kot avtorski honorar pa je tudi akontacija dohodnine, če pa si tega ne izplačam, nisem do davčne uprave kršil nobenega zakona. Delo je vrednoteno četudi si ga nisem izplačal in to je lahko moj neposredni vložek v projekt. Če je pač servisiranje projekta toliko večje, bodo pa stroški dela toliko višji in če bodo razmerja, kako se obravnava delo znotraj kulture na nevladnem ali javnem sektorju, urejena, potem bo za enako administriranje rasel odstotek ali pa vrednost dela tudi pri javnem sektorju in jaz tukaj sploh ne vidim nič spornega. Bolj sporno se mi zdi to, da se do tega ne pristopa tako, ampak tukaj je problem pri promotorjih, pri izvajalcih programov in v tem, da še nismo dorekli, kolikšna je vrednost prostovoljnega dela. Če prostovoljno dela neka tretja tajnica ali če prostovoljno dela direktor ali svetovalec, kjer je recimo v dohodkih lahko razlika ena proti pet, neke razlike so. Je potem najbrž tudi ura prostovoljnega dela lahko drugače vrednotena. Ampak na tem delamo že tako ali tako nevladne organizacije in mislim, da bomo dobili neke rezultate, kako do tega pristopiti.

Zato sem tudi repliciral. Vloga dela v kulturi torej ni brez vrednosti. Tudi če se ne izplača, ima svojo vrednost in tukaj mislim, da bodo bitke v naslednjih dveh letih. Hvala.

Iztok Osojnik

S tem se seveda strinjam, samo hočem reči, da v konkretni situaciji, ko npr. prijavimo proračun programa, pri tem ne smemo preseči postavk, ki so že določene v samem razpisnem formularju.

Vojko Sfiligoj

Hvala za besedo. Jaz se ne bom dotaknil neposredno tega, o čemer sta predhodnika govorila, ampak nečesa drugega. Prva zadeva, ki jo moram čisto na kratko omeniti je v uvodnem referatu gospoda Milohničiča naveden podatek o naraščanju števila samozaposlenih. Kadar se govori o tem, običajno dobimo občutek, da so se samozaposleni namnožili preko vsake mere in to izključno zato, ker nimajo možnosti drugače dobiti službe. Jaz sem samozaposlen že več kot 20 let. Gre za stvar zavestne izbire, ki je ne bom spreminjal. To ostaja tako in bi samo rad, da razčistimo, da samozaposleni večinoma nismo po sili prilik samozaposleni, ampak smo si izbrali ta poklic.

Drugo. Žal mi je, da danes tukaj ni kompetentnega sogovornika s strani Ministrstva za kulturo. Gospod, ki je bil tukaj, je žal že odšel, če prav vidim, ampak, če sem prav razumel, bomo današnje zaključke posredovali naprej. Spet je bilo tukaj navedeno, da »nacionalni program za kulturo in obe poročili napovedujeta pravni režim avtorsko varovanih del kot pomemben ekonomski privilegij za avtorje.« Se pravi, to imamo zapisano v obstoječem nacionalnem programu za kulturo. To področje pri nas ureja zakon, ki se imenuje Zakon o avtorski in sorodnih pravicah. Ta zakon določa oziroma piše, da za kolektivno uveljavljanje avtorske in sorodnih pravic skrbijo kolektivne organizacije. Avtorska pravica je izključna pravica in avtor sam postavlja ceno svojemu delu. Sedaj prihaja do težav, ko se avtorska organizacija skuša s predstavniki uporabnikov dogovoriti, kako bi do tega denarja prišli. Avtorji rečejo: "Cena našega dela, če ga želite poslušati, je taka in taka". Nakar je stališče uporabnika: "Ja, ampak gospodarstvo pa zmore na letni ravni samo toliko in toliko, več pa ne". Nakar avtorji rečejo: "V redu, v tem slučaju mi uporabe ne dovolimo, zato ker smatramo, da je naše delo več vredno. Jaz smatram, da je moje delo vredno toliko in toliko". In kaj se potem zgodi? Avtor cene svojega dela ne more določiti, zato ker je ZASP spisalo Ministrstvo za gospodarstvo, kamor spadajo kolektivne organizacije, se pravi, da smo pač ovčice zaupali volku v varstvo. Ministrstvo se torej odloči, da so tarife previsoke, da »ne bomo podpirali bogatije«, kot se je izrazil minister za gospodarstvo in si izmislil pojem prisilne arbitraže pod imenom avtorski svet, ki bo potem določil, koliko pravzaprav ta avtorska tarifa sploh je. Se pravi, mi si sami ne določamo tarife za svoja dela. Drugi nam jo določajo. Veste, če grem jaz kupovati avto, seveda poskušam na to "finto": "Všeč mi je tvoj avto, 500 evrov recimo. Toliko imam, več ne morem dati.". Kaj bo rekel tisti? Rekel bo: "Oprosti, ta avto je vreden 1.000. Se opravičujem, ti ga ne prodam.". In kaj bom jaz naredil? Če bom hotel imeti avto, bom dal 1.000 evrov ali pa ga ne bom dobil. Ne bo tistih mojih 500 obveljalo. Toliko o tem.

Rešitev, za katero bi želel, da bi ji ministrstvo prisluhnilo, je ta, da se v obstoječi zakonodaji predvidi, da nad kolektivnimi organizacijami, ki pobirajo avtorski denar oziroma tudi za sorodno pravico, bedi Ministrstvo za kulturo in ne Ministrstvo za gospodarstvo. Spet se moram vrniti na zapisane besede v referatu gospoda Milohniča: »Imamo zelo redke podatke, kako je v resnici. Program za kulturo je napovedal spremljanje stanja na tem področju, v poročilih pa nazadnje najdemo le kratke opombe, da podatki niso na voljo, razen v primerih, ko stroške nadomestil za razne pojavne oblike avtorskih pravic zagotavlja država.« Če bi Ministrstvo za kulturo pristalo na to, da gredo kolektivne organizacije pod njihovo jurisdikcijo, bi imelo neposreden vpogled v dogajanje in mislim, da bi bilo pol manj problemov. Hvala lepa.

Aldo Milohnić, Mirovni inštitut

Rad bi samo repliciral na to, s čimer ste začeli vašo razpravo. Namreč, glede naraščajočega števila samozaposlenih v kulturi. Težko bi ta pojav ocenjevali črno-belo, kajti v ozadju so seveda različni motivi in različni položaji, v katerih

---

se nahajajo posamezniki, ki so samozaposleni v kulturi. Na tem posvetu sicer sodelujejo kolegi iz sindikata, ki o tej problematiki znajo povedati dosti več kot mi, ki smo se samozaposlenih v kulturi le dotaknili v okviru neke širše raziskave. Kakorkoli že, rad bi vas samo opozoril na podatek, ki sicer ni najnovejši, a je kljub temu zgovoren. Od leta 2000 do leta 2003 se je namreč število samozaposlenih v kulturi povečalo za približno 30 %, v enakem obdobju pa se je skupno število zaposlenih v kulturi povečalo le za slaba 2 %. Po mojem mnenju ta podatek kaže na neko strukturno značilnost, ne pa na to, da se je morda večina trenutno samozaposlenih v kulturi za ta status odločila na lastno željo, iz notranjih vzgibov in podobno.

Z drugimi besedami, odločitev za status samozaposlenega ni odvisna samo od želje ali volje posameznika, ampak so mnogi v to preprosto prisiljeni, ker nimajo drugih možnosti. Razlika v navedenih odstotkih je tako velika, da ne moremo izključiti njene strukturne pogojenosti. Po drugi strani pa bi bilo nekorektno, če bi trdili, da so razlogi le strukturne narave. Verjamem, da se mnogi odločajo za ta status tudi na podlagi tega, kar ste vi povedali. A prav zaradi tega, ker želimo ugotoviti prave razloge za ta in podobna gibanja na področju kulture, vedno poudarjamo in ponavljamo – in bomo to očitno morali ponoviti še večkrat – da brez zanesljivih podatkov ne moremo razumeti, kaj se dogaja, ker smo sicer prisiljeni sklepati na podlagi lastnih občutkov ali občutkov tistih, ki jih poznamo. V tem primeru se bomo zanašali na mnenje tega ali onega kolega, od katerega smo slišali to ali ono, zaupali bomo takšni ali drugačni osebni izkušnji, kar je subjektivno, nezanesljivo in metodološko skrajno problematično. Mi potrebujemo konkretne, jasne, nedvoumne in preverljive podatke. Šele takrat bomo vedeli, kaj se dogaja, kakšna so realna gibanja na tem področju in kaj bi lahko bili vzroki za ta gibanja. Brez zanesljivih podatkov torej ne gre. Hvala.

Doro Hvalica, državni svetnik

Že prej me je mikalo, da bi opozoril na neko podrobnost, ki pa se mi zdi v postopku sprejemanja novega nacionalnega kulturnega programa vendarle pomembna. Predlagam namreč, da iz tega posveta naslovimo vprašanje Vladi Republike Slovenije, ali je ustvarjen pogoj za pisanje novega nacionalnega kulturnega programa, in sicer pogoj, ki je zapisan v tretjem členu sklepa o ustanovitvi Sveta za kulturo, ki deluje, kot veste. V tem sklepu sicer nikjer ne piše, da je to neodvisno telo, medtem ko v ZUJIK-u pa piše. Ampak temeljna naloga sveta iz tretjega člena je, da oblikuje vsebinska izhodišča in usmeritve za pripravo nacionalnega kulturnega programa. Torej, vprašanje je, ali je svet za kulturo pripravil vsebinska izhodišča in usmeritve za pripravo nacionalnega kulturnega programa in ga posredoval desetčlanski komisiji pri ministrstvu? Samo to. Hvala lepa.

IV. UGOTOVITVE IN ZAKLJUČKI

DRŽAVNI SVET REPUBLIKE SLOVENIJE

Sklepi državnega sveta ob obravnavi zaključkov posveta z naslovom V pričakovanju novega nacionalnega programa za kulturo

56. seja Državnega sveta Republike Slovenije, dne 4. 7. 2007

Poročevalec Državnega sveta Republike Slovenije št. 20, 18. julij 2007

I.

Sodobna slovenska družba temelji na vsestransko bogati dediščini duha, slovenske kulture in dosežkov na mnogih področjih, na katere smo lahko ponosni. Ponosni smo lahko tudi na številne sodobne umetnike in druge ustvarjalce, ki v današnjem času in v mnogih primerih sodijo v vrh evropske ustvarjalnosti. Bolj in več kot kadarkoli doslej se prevajajo dela slovenske književnosti v številne jezike, slovenski slikarji in kiparji razstavljajo v znanih galerijah po vsem svetu in na najbolj prestižnih likovnih prireditvah, slovenski film kljub skromnemu številu posnetih filmov na leto dobiva nagrade po najbolj znanih festivalih in med ustvarjalci, ki v svojem delu povezujejo umetnost in znanost so med najbolj izpostavljenimi tudi slovenska imena.

II.

Področju kulture je potrebno posvetiti posebno pozornost saj zagotavlja tudi bistvene pogoje za kakovost življenja prebivalstva kot so vrednote, tradicija, delovne navade, inovativnost, sposobnost organiziranja in hkrati vpliva na medosebne odnose in osebno kulturo. V kolektivni kulturi spodbuja medsebojno spoštovanje, spoštovanje dela drugega, samokritičnost, spoštovanje vodenja; delo v skupinah v vsakdanjem življenju vpliva na medsebojne odnose. Kultura je vse bolj prisotna tudi v poslovnem svetu in tu odpira vrata poslovnim povezavam, trgu in virom sredstev. V politično kulturo prinaša odgovornost.

Še vedno pa velja tudi ugotovitev, da bolj kot na kateremkoli drugem področju ravno na področju kulture, zlasti umetnosti, Slovenci stopamo v korak z najbolj razvitim svetom in se docela enakopravno vključujemo v menjavo idej in vrednot na tem področju.

Vse te ugotovitve same po sebi zahtevajo, da je potrebno v procesu priprave novega programa za kulturo omogočiti premislek o strateških odločitvah, ki

---

bodo upoštevale dogajanje v svetu globalizacije in vee bolj drugačen položaj kulture, posebej umetnosti, v novih pogojih in bodo podlaga za ukrepe, ki naj bi se v naslednjem obdobju izvajali in so nujni za razvoj na tem področju kot instrumenti nacionalne kulturne politike.

V večji meri kot doslej je v tem procesu in tudi kasneje potrebno vzpostaviti vzvode in možnosti dialoga med ustvarjalci in kulturno politiko in tako na tem področju uresničiti načelo participacije kot enega od pogojev za razmah ustvarjalne kulture v svetovnih razsežnostih.

Nujno potrebno je zagotoviti in v NPK vgraditi kazalce s katerimi bomo ugotavljali učinke kulturne politike. Poenotiti je potrebno razumevanje vprašanja kulturne raznolikosti, ki se je skozi obdobja spreminjalo, a kljub temu spremi-njanju pomena še vedno pomeni zlasti strpnost do raznih umetnostnih izrazov, tako tradicionalne kot moderne umetnosti ter v tej zvezi **določiti prioritete, ukrepe in kazalce uspešnosti.**

Temeljna prioriteta nacionalnega programa za kulturo naj bo tudi v bodoče **slovenski jezik**, njegova raba in razvoj, ki naj bo v sozvočju s sprejeto Resolucijo o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007- 2011.

Posebno pozornost je potrebno posveti nadvse pomembni ustvarjalni sili - neodvisni kulturni produkciji in to produkcijo **vrednotiti in materialno omogočati z enaki merili** kot produkcijo državnih oziroma javnih ustanov, zavodov itd.

Dostopnost kulturnih dobrin in pogojev za uveljavljanje ustvarjalnosti mora biti dosledno in enakovredno zagotovljena povsod po državi. Spodbujati je potrebno geografsko razpršitev kulturnih dejavnosti in regionalni kulturni razvoj.

Pri pripravi programov je potrebno zagotoviti sodelovanje, sooblikovanje in usklajevanje med ministrstvi tako z vsebinskega kakor tudi s finančnega vidika, tako da bo zagotovljena preglednost, transparentnost in dostopnost podatkov.

Kultura naj bo generator gospodarskega razvoja, razvoja človeških virov, kvalitete življenja in socialne kohezivnosti. Da bi lahko spremljali uresničevanje navedenega cilja, je potrebno razviti in določiti ustrezne kazalce in na tej osnovi spremljati in ocenjevati dosežke.

.Potrebno je okrepiti sodelovanje oz. zagotoviti možnosti za sodelovanje nevladnih organizacij in civilne družbe z mnenji in aktivno udeležbo tudi pri oblikovanju, pripravi in sprejemanju predpisov na področju kulture. Celovita in stalna komunikacija civilne družbe z Ministrstvom za kulturo je za celotni kulturni sektor odločilna, saj omogoča lažje delovanje in spodbuja plodno sinergijo med pristojnimi vladnimi službami in kulturnimi producenti.

Ponovno je potrebno preveriti ustreznost nekaterih določb Zakona o uresničevanju javnega interesa v kulturi, ki urejajo upravljanje, vodenje in financiranje javnih zavodov ter razmerij znotraj njih.

Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo in novi nacionalni program za kulturo morata zagotavljati pravno, vsebinsko in finančno podlago za po-

---

sodobitev javnega sektorja, njegovo učinkovitost, odprtost in avtonomnost, pa tudi ustrezna socialna razmerja na tem področju oziroma socialno pravičnost.

Kultura je tudi ekonomsko pomembna kategorija. Njeni učinki se realizirajo posredno preko vsestranskega vpliva na družbo. V luči dobrega gospodarja je potrebno več pozornosti plemenitenu kulturnega premoženja. S sodobnimi pristopi oplemenitena kulturna dejavnost je lahko v večji meri izražena kot slovenska posebnost, zaščitna znamka, izvozna posebnost.

Vzpostaviti je potrebno vzode za promocijo Ministrstva za kulturo, ki naj s ciljno usmerjenimi akcijami promoviralo vlaganja zasebnega sektorja v javni interes, v javno dobro. Vlaganje gospodarstva v programe v javnem interesu in odnos potrošnikov do kulturnih vrednot sta je stvar splošnega razpoloženja v družbi in zato so potrebne promocijske dejavnosti, ki lahko ta razmerja pozitivno spodbujajo.

Postopek priprave bodočega nacionalnega programa mora biti čim bolj odprt in javen, demokratičen, da bodo zagotovljene možnosti za vključevanje širše strokovne in druge javnosti, ki želi sodelovati pri odločitvah o kulturi.

V skladu s prakso razvitih držav EU je potrebno urediti položaj samozaposlenih na področju kulture s sklenitvijo kolektivne pogodbe za samostojne ustvarjalce oz. samozaposlene (kakor je bilo poudarjeno tudi na sestanku EuroFIA v Ljubljani novembra 2006)

Številni, v preteklosti večkrat izraženi, a nerealizirani predlogi in prizadevanja filmskih delavcev za ureditev slovenske kinematografije so primerljivi s preizkušenimi dobrimi praksami drugod po Evropi. Za njihovo uresničevanje bi bilo potrebno zagotoviti bolj dejavno filmsko politiko in več politične volje ter posluha.

Živa kultura in umetnost morata biti temelj vladnih strateških dokumentov tako tudi Resolucije o nacionalnih razvojnih projektih za obdobje 2007 – 2023, v kateri področja kulture pravzaprav skoraj ni opaziti.

III.

Pripravo predloga novega Nacionalnega programa za kulturo bi bilo potrebno začeti s temeljito analizo stanja na področju kulture v novih političnih in družbenih okoliščinah.

Opraviti bi bilo potrebno analizo uresničevanja veljavnega Nacionalnega programa za kulturo, zlasti na podlagi poročil o njegovem uresničevanju in stališča ustvarjalcev na področju kulture ter strok, ki se s tem področjem ukvarjajo.

Potrebno bi bilo opraviti temeljito razpravo o pričakovanjih v zvezi s kulturo v novih pogojih, v katerih danes živimo Slovenci in v katerih se vsa razmerja in tudi vloga kulture ter pričakovanja v zvezi z njo zelo temeljito spreminjajo.

Šele po teh analizah in razpravah bi bilo smiselno začeti s pripravo predloga novega Nacionalnega programa za kulturo.

V. DELOVNO SREČANJE NA TEMO OSNUTKA NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO

Ministrstvo za kulturo je na spletni strani objavilo delovno gradivo z naslovom Nacionalni program za kulturo 2008-2011

(http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/Predlogi_zakonov/osnutek_NPK.pdf) in pozvalo kulturne ustvarjalce k oblikovanju mnenj, stališč in predlogov.

Državni svetnik Anton Peršak je dne 10. septembra 2007 organiziral delovno srečanje o osnutku nacionalnega programa za kulturo 2008 - 2013 in kriznem stanju na področju filma. Zapis srečanja s predlogi je bil poslan na Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo.

* * *

DRŽAVNI SVET REPUBLIKE SLOVENIJE

Ljubljana, 11. 9. 2007

ZAPIS DELOVNEGA SREČANJA O OSNUTKU NACIONALNEGA PROGRAMA ZA KULTURO 2008 - 2013 IN KRIZNEM STANJU NA PODROČJU FILMA

Državni svetnik Anton Peršak, predstavnik interesov kulture in športa v Državnem svetu Republike Slovenije, je v ponedeljek 10. septembra 2007 sklical krajše delovno srečanje na temo osnutka Nacionalnega programa za kulturo 2008 - 2011 in kriznem stanju na področju filma.

Srečanja so se udeležili Anton Peršak (državni svetnik, predsednik SC Pen), Doro Hvalica (državni svetnik in predsednik Sindikata delavcev v kulturi Glosa), Katja Praznik (Maska), Denis Miklavič (DSFU in Sindikat Glosa), Igor Koršič (DSFU), Klemen Ramovš (Festival Brežice), Matjaž Žbontar (neodvisni producent in DSFU) in Aldo Milohnič (Mirovni inštitut), pisni prispevek pa je poslala dr. Maja Breznik (Mirovni inštitut).

V uvodu je državni svetnik dejal, da je srečanje namenjeno nadaljevanju razprave, ki se je začela že na majskem posvetu "V pričakovanju novega nacionalnega

---

programa za kulturo” na katerem so že bili dani predlogi za oblikovanje novega NPK. Državni svet je na 56. seji 4. julija sprejel zaključke posveta in jih posredoval Vladi RS in Ministrstvu za kulturo. Ministrstvo je 9. julija 2007 na svoji spletni strani objavilo osnutek NPK in povabilo zainteresirane k javni razpravi, ki bo potekala do konca septembra 2007.

Anton Peršak je tudi opozoril, da osnutek v začetnem delu načenja oziroma izpostavlja tudi vprašanja, ki so bila še posebej poudarjena na majskem posvetu v Državnem svetu kot ključna vprašanja, na katera bi Nacionalni program za kulturo vsekakor moral odgovoriti. Gre na primer za vprašanja kot so: vprašanje prihodnosti slovenske kulture v pogojih in pod pritiski globalizacije in teženj po komercializaciji oziroma k uveljavljanju množične kulture na račun elitne kulture, vprašanje razmerja med konceptom evropske kulture, ki nastaja v okviru EU in konceptom nacionalne kulture, vprašanje kulture kot tiste dejavnosti, ki naj bi bila v novih političnih okoliščinah zadolžena za produkcijo nacionalne identitete, vprašanje razmerja med tradicionalno in inovativno sodobno kulturo itd. Vsa ta vprašanja torej v uvodnem delu osnutka so navedena in tudi opisana, vendar osnutek pravzaprav ne ponuja odgovorov na ta vprašanja in dileme. Osnovna pomanjkljivost osnutka je potemtakem v tem, da so problemi zaznani nikakor pa ni opaziti predlogov, kako jih reševati; kako urediti odnose med posameznimi področji. Sodelujoči na srečanju so se strinjali, da po uvodnem delu osnutka manjka resnično strateški premislek, ki bi ponujal odgovore na prej navedena in tudi druga enakovredna vprašanja. Osnutek NPK napoveduje preobrazbo javnega sektorja in pod okriljem Ministrstva za kulturo naj bi se ustanovila posebna komisija, sestavljena iz strokovnih sodelavcev Ministrstva za kulturo, Ministrstva za javno upravo ter Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, v njej pa naj bi sodelovali tudi posamični predstavniki producentov umetnosti, umetniki in samozaposleni v kulturi in ta komisija naj bi pripravila predlog sprememb. Pri tem je opaziti zlasti težnjo po finančni razbremenitvi države oziroma težnjo po opustitvi sedanje prakse poklicnih ansamblov na posameznih področjih kulture, kar je že dalj časa prisoten načrt ministrstva. Državni svetnik in ostali udeleženci srečanja so menili, da bi se s takšno strokovno komisijo, ki naj bi jo v celoti imenovalo ministrstvo (ali vlada?) lahko izzove hud konflikt interesov in neživiljenjsko (predvsem politično) obravnavo predlaganih projektov.

Razpravljalci so torej opozorili, da v osnutku NPK manjka strateški ali temeljno programski del. So pa dovolj natančno navedeni povsem konkretni ukrepi in cilji (v drugem delu osnutka, ki govori o posameznih področjih), vendar so ti ukrepi in cilji predvsem kvantitativni in iz njih ni mogoče razbrati strateškega namena. Cilji, ukrepi in kazalniki uspešnosti, ki so navedeni v osnutku NPK medsebojno niso usklajeni. Predvsem je pri nekaterih kazalnikih opaziti, da niso povezani s cilji programa. Programi so postali kvantitativni, pozablja pa se na vrednostni učinek.

V razpravi so sodelujoči poudarili, da osnutek NPK ne daje odgovora na že znane dileme v zvezi z razmerji in vrednotenjem prispevkov vladnih in nevladnih

---

organizacij oziroma ne izhaja iz načela, ki je zapisano v ZUJIK, da je potrebno enako kakovostne in uspešne programe vladne in nevladne sfere enakovredno vrednotiti. Pri čemer so se hkrati strinjali, da je nesporne razlike potrebno upoštevati, in da zahteve po ustreznem vrednotenju dosežkov nevladne sfere ne pomenijo zahtev ali želje po slabšanju pogojev ali nižanju finančne podpore vladni oziroma poklicni sferi kulture. Ministrstvo za kulturo mora s svojo aktivnejšo vlogo v kulturni politiki ustvarjati okolje, kjer se lahko izražajo in razvijajo ustvarjalci tako v vladnih, kot v nevladnih organizacijah pod enakimi pogoji. Ustvarjalni proces je prav tako povezan s finančnimi sredstvi, ki so nujni za kakovostno delo. Sodelujoči so poudarili, da morajo biti v kulturnem sektorju pogoji za delo za vse ustvarjalce enaki. S prerazporeditvami sredstev v proračunu se med njimi ustvarja konflikt, ki ni potreben, saj ustvarjalci nikomur ne želijo zniževati že pridobljenega standarda oziroma sredstev, temveč želijo vsem, da svoje delo opravljajo dobro in z njim tudi nadaljujejo. Finančna sredstva namenjena kulturnemu ustvarjanju se morajo povečevati.

Eden ključnih pomislekov, deloma povezan tudi z aktualnimi razmerami na področju filma, velja vse bolj opaznemu prevzemanju področja kulture s strani politike. Vedno znova se ponavljajo napovedi, da bodo o programih odločale sicer strokovne komisije, za imenovanje katerih naj bi imel popolno diskrecijsko pravico minister (morda v posameznih primerih vlada), kar velja npr. tudi za že znani predlog zakona o agenciji za knjigo. Razpravljavci so menili, da je nujno, da v takih primerih minister imenuje tovrstna telesa na osnovi predlogov strok in ne po svoji politični presoji, še najbolje pa bi bilo, če bi v strokovna telesa delegirali svoje predstavniki subjekti stanovskih in strokovnih organizacij.

Kot pomembno vprašanje je bilo ob poudarjanju, da mora odločanje v čim večji meri biti oprto na strokovne osnove, izpostavljeno vprašanje kritike na Slovenskem, ki je za nekatere dejavnosti skoraj ni več. Tudi to bi moralo biti eno od pomembnih vprašanj, na katera naj bi odgovoril novi NPK.

Krizno stanje na področju filma

Slovenska filmske produkcija je zabredla v krizno stanje, predvsem zaradi neustreznega odnosa ministrstva za kulturo do Filmskega sklada, so poudarjali udeleženci srečanja s področja filma. Očitki se nanašajo na slabo vodenje in neizpolnjevanje temeljne naloge Filmskega sklada, ki je zagotavljanje kontinuirane filmske produkcije.

Filmski sklad financira posamezne programe in projekte v okviru odobrenih sredstev iz finančnega načrta za posamezno proračunsko leto. Postopek za zbiranje predlogov za financiranje programov in projektov se izvede kot javni poziv ali javni razpis. V letošnjem letu ni prišlo do objave javnega natečaja, temveč do samovoljne izbire nekaterih filmskih projektov s strani v.d. direktorja Filmskega sklada, s tem so bila kršena temeljna načela delitve javnih sredstev, saj niso imeli vsi prijavitelji enakih možnosti dostopa do javnih sredstev.

Sodelujoči so poudarili, da je pomembno, da se realizira sprejeti program Filmskega sklada, saj le-ta neodvisnim producentom, ki so eden izmed temeljev filmske industrije s finančnimi sredstvi omogoči, nadaljevanje zastavljenih projektov.

* * *

PIŠNE PRIPOMBE POSAMEZNIH UDELEŽENCEV DELOVNEGA SREČANJA, DNE 10. SEPTEMBRA 2007

Dr. Maja Breznik (Mirovni inštitut):

Uvodni del Nacionalnega kulturnega programa 2008-2011 je spisan v filozofskem jeziku, ki vpelje igro konstitucije občega konsenza skozi filozofsko »iskanje resnice«. To je vsekakor nov način iskanja občega konsenza, ki naj bi ga kulturnopolitičen dokument predstavljal, četudi v igro »demokratskega iskanja konsenza« le redko kdo še verjame. Pričujoči dokument se je izognil temu manevru, s tem da izhaja iz filozofskega spoznanja resnice, iz nje pa izpeljuje običajna splošna načela kulturne politike (pravica do kulture, kultura kot ustvarjalna, dinamična in združevalna energija v družbi ipd.). Seznam načel ni več naključni seznam s pogajalske mize, temveč umski dosežek filozofskega premisleka.

Osrednje vprašanje filozofskega razmišljanja, kot je predstavljeno v dokumentu, je nacionalna identiteta, ki naj še ne bi bilo odpravljeno z nastankom nacionalne države. Nacionalna identiteta ima spet sovražnika, tokrat v »nacionalizmu«, t. j., v procesih »razdružbljenja«, »razčlovečenja« in »razgradnje identitete« v dobi globalizacije. Da bi se teh nevarnosti izognili, naj bi se oklenili identitete kot, citiramo, sinteze »ciljev in smotrov, kjer je odločilno predvsem vzajemno navezovanje gospodarskih in kulturnih dejavnikov«. (NPK, str. 4.)

Osnovno vprašanje nacionalne identitete naj bi bilo v povezovanju »gospodarskih in kulturnih dejavnikov«. To naj bi bilo »tvorno povezovanje kulture in gospodarstva, ki edino ponuja 'stabilno prihodnost' in 'trajen razvoj'«.

»Nacionalist«, kot nastavi dokument, naj bi bil potemtakem tisti, ki se upira »tvornemu povezovanju kulture in gospodarstva« in je odgovoren za »površne polemike o gospodarskih učinkih kulturne produkcije«. (*Ibidem.*)

Ali to pomeni, da če smo proti ekonomskim gospodarskim reformam in neoliberalni politiki, teptamo samo nacionalno identiteto? – Zelo verjeten sklep.

Ali to pomeni, da smo žrtve procesov razčlovečenja, razdružbljanja, plehkih identifikacij, ki se baje pripravljajo na vseh koncih sveta in ki jih v nefilozofskem, političnem jeziku opisujejo kot »terorizem«? – Zelo verjeten sklep.

Ali se je mogoče s takšnimi zastavki uvesti k demokratičnemu dialogu, h kateremu nas vabi Ministrstvo za kulturo? – Zelo malo verjetno.

Resnica je že spregovorila, zato dvom in dialog nista več med povabljenici »demokratični javni razpravi«, razprava pa se lahko izteče samo v plehko, *pro forma* igro.

Podobno kot so odločni ideološki cilji dokumenta, so konkretni tudi cilji Nacionalnega kulturnega programa. V štirih letih si je ministrstvo zadalo za nalogo postaviti eno galerijo več na likovnem področju, zborovsko kapelo na področju glasbe, podpirati infrastrukturo na področju gledališča, kazensko preganjati kršitve javne rabe slovenščine, podpirati multimedijske centre ipd. Precej banalen načrt, bi lahko ugotovili, in nekako ukrojen po članih komisije, ki je ta dokument sestavljala. Nekateri drugi cilji pa so, nasprotno, nerealni: povišati avtorske honorarje, četudi se država sama ne sme vmešavati v gospodarstvo, 5-8 celovečernih filmov na leto na avdiovizualnem področju, čeprav zdaj ne morejo spisati niti razpisa ipd.

Klemen Ramovš:

Predlogi k Nacionalnemu programu za kulturo 2008-2011

V NPK¹ bi morala biti bistveno bolj jasno definirana vloga NVO² v javnem interesu Republike Slovenije. To bi moralo biti definirano jasno, kratko in vsebinsko polno ter kot obvezujoče za vse akterje kulturne politike.

NPK bi moral upoštevati, da so vsa uspešna dogajanja na področju kulture v t.i. Zahodni civilizaciji, katere del je tudi Slovenija, vse od njenega začetka (vsaj v antiki) nastala na podlagi osebnih iniciativ, tako pri vlagateljih kot izvajalcih (avtorjih in producentih), ter da je lahko nevladni sektor zelo pomemben partner kulturne politike. Tega bi se morala kulturna politika v dokumentu, kakršen je NPK, zelo jasno zavedati.

Pri načrtovanih vlaganjih v kulturo NPK ne bi smel le polemizirati, ampak jasno opredeliti:

- a) kako bodo razpoložljiva sredstva razdeljena glede na vrst (glasba, uprizoritvene dejavnosti, knjiga, film itd.).
- b) kako bodo razpoložljiva sredstva razdeljena glede na ustanovitelja, oziroma kolikšen delež gre javnim zavodom, kolikšen nevladnim organizacijam in kolikšen delež zasebnikom (samostojni ustvarjalci), pri tem pa upoštevati, da so sredstva naložena v nevladni sektor bistveno boljše naložena,
- c) pri vlaganjih v profitni sektor (d.d., d.o.o., s.p.) bi moral NPK predvideti vlaganje samo v primeru neprofitnega pristopa, oziroma da je lahko pravni subjekt prejemnik javnih sredstev samo v primeru, če presežek prihodkov nad odhodki uporabi za opravljanje in razvoj dejavnosti v javnem interesu in z njim prosto ne razpolaga (3. zahteva Peticije³),
- d) NPK bi moral še posebej preferirati 7. zahtevo Peticije, da se »v vseh razpisnih dokumentacijah za vse profitne organizacije zahteva podatke o vlaganjih v javni interes Republike Slovenije po panogah (izobraževanje, kultura, otroško varstvo, sociala, šport, zdravstvo, znanost ipd.) in obliki organiziranosti (javni zavodi, nevladne organizacije), ter da te podatke javno

---

¹ Nacionalni program za kulturo 2008-2011

² Nevladne organizacije

³ Peticija za enakopravno vlogo NVO pri porabi javnih sredstev (glej <http://www.e-participacija.si/peticije/>)

---

upoštevajo kot pomemben kriterij izbire javnih naročil« in predvideti aktivno spodbudo vlagateljem (sponzorjem, donatorjem) s strani Ministrstva za kulturo s pomočjo promocije vlaganja v kulturo.

Glede na to, da NVO bistveno bolj uporabijo javna sredstva bi moral NPK preferirati čim večji delež javnih sredstev v NVO.

NPK bi moral preferirati povezovanje države in občin pri vlaganju v javni interes vsaj na način, da se javno beleži odstotek javnih sredstev v kulturno produkcijo (državno in lokalno vlaganje ima isto poreklo, to so davkoplačevalci, ne glede na to, kako je potem denar razdeljen med državo in občine)

NPK bi moral podpreti zakonsko določilo (ZUJIK, 2. člen, 6. alineja) o primerljivem sofinanciranju NVO.

NPK bi moral preferirati transparentnost, ki bi odločala o nadaljnjih vlaganjih in pri tem upoštevati:

- a) Oplemenitenje javnih sredstev: primerjava prihodkov iz javnih (državnih in lokalnih) in lastnih sredstev
- b) Učinkovitost: primerjava stroškov dela (+ event. delovanja) s stroški programa (27. člen ZUJIK je treba dopolniti za primer, ko se program dela iz zaposlenih, stroški dela ne bi smeli vključevati stroškov izvajalcev programa, če so ti med zaposlenimi)

Tako bi moral zahtevati, da so v vseh poročilih ob vloženi sredstvih navedene tudi vrednosti programov in projektov.

NPK bi moral preferirati 6. zahtevo Peticije, da se za določanje javnega interesa v sodelovanju z NVO ustanovi neodvisno ekspertno komisijo tudi za področje kulture z enakopravno udeležbo predstavnic in predstavnikov NVO

Klemen Ramovš
12. 9. 2007

Aldo Milohnič:

Pripombe in priporočila na osnutek Nacionalnega programa za kulturo 2008–2011

Mirovni inštitut pozdravlja odločitev Ministrstva za kulturo RS (MK), da podaljša rok za javno razpravo o osnutku Nacionalnega programa za kulturo 2008-2011 (NPK 2008-2011) do konca septembra 2007 in podpira prizadevanja g. Antona Peršaka, vodje interesne skupine pri Državnem svetu RS, za vključitev strokovne in zainteresirane javnosti v postopek zbiranja pripomb na osnutek NPK 2008-2011 in priporočil za njegovo izboljšanje. Naša splošna ocena osnutka NPK 2008-2011 je, da trenutni osnutek še ni zrel za obravnavo v Državnem zboru RS; pred nadaljevanjem procedure bi moralo MK odpraviti nekatere pomanjkljivosti in poskrbeti za večjo konsistentnost tega pomembnega strateškega dokumenta, ki bo zakoličil splošni okvir državnih spodbud za razvoj slovenske kulture v prihodnjih štirih letih.

Teze o slovenski kulturi, narodu, naciji in nacionalni identiteti, ki so zapisane v uvodnem poglavju, besedo »nacionalni« v naslovu dokumenta zmotno interpretirajo kot »slovenski« in ne kot »državni«, kar bi vsekakor bolj ustrezalo pomenu, ki ga imata samostalnik »nacija« in pridevnik »nacionalen« v tovrstnih strateških dokumentih.¹ Ustava Republike Slovenije v prvih treh členih določa, da je Slovenija demokratična republika, da je pravna in socialna država, da je država vseh svojih državljanek in državljanov (»ki temelji na trajni in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe«) in da ima v Sloveniji oblast ljudstvo. Če ima določena kulturna ali umetniška stvaritev »nacionalni« pomen, bi to torej v »demokratični republiki« Sloveniji moralo pomeniti, da ta produkt dosega visoke standarde kakovosti in je kot tak pomemben za Slovenijo kot državo skupnost, ali z drugimi besedami, da s svojo kakovostjo presega zgolj lokalno raven. NPK 2008-2011 je strateški dokument kulturne politike Republike Slovenije in si kot tak ne bi smel privoščiti preveč lahkotne rabe dvoumnih izrazov. V nasprotnem primeru se lahko zgodi to, kar lahko zasledimo v nadaljevanju dokumenta (poglavje »Področja kulturne politike«, podpoglavje »Glasbene umetnosti«, str. 23): kulturna politika naj bi skrbela za »povečanje števila arhivskih posnetkov, pri čemer štejejo samo kvalitetne produkcije ob upoštevanju načela, da je slovensko delo le tisto, ki ga je ustvaril slovenski ustvarjalec« (mi poudarjamo). »Slovenski« ustvarjalec, torej. Kdo pa je »slovenski« ustvarjalec? Ustvarjalec, ki je (preverljivo, biološko, do tega in tega kolena...) slovenskega rodu? Ustvarjalec, ki morda etnično (biološko) ni slovenskega rodu, a se ima za »slovenskega« ustvarjalca (se npr. tako deklarira)? Je to morda ustvarjalec, ki je državljan Republike Slovenije, ne glede na njegovo siceršnje etnično poreklo? Do tovrstnih dvoumnosti ne bi prišlo, če bi bili temeljni pojmi, ki jih uvaja osnutek NPK 2008-2011, že uvodoma izostreni in nedvoumni, zlasti pa če ne bi bili ideološko obremenjeni.²

Poglavji o načelih in smernicah v osnutku NPK 2008-2011 sta podobni poglavju o splošnih prioritetah kulturne politike v trenutno veljavnem NPK 2004-

¹ V SSKJ pod geslom »nacija« lahko preberemo, da se ta beseda nanaša na »skupnost ljudi, navadno na določenem ozemlju, ki so zgodovinsko, jezikovno, kulturno, gospodarsko povezani in imajo skupno zavest«. Podobne definicije najdemo tudi npr. v referenčnih angleških slovarjih: v Websterjevem slovarju pod geslom »nation« lahko preberemo, da se beseda nanaša na »a community of people composed of one or more nationalities and possessing a more or less defined territory and government«, pa tudi »a territorial division containing a body of people of one or more nationalities and usually characterized by relatively large size and independent status«; podobno definicijo gesla »nation« ponuja tudi oxfordski slovar: »large community of people associated with a particular territory usually speaking a single language and usually having a political character or political aspirations«. V angleški tradiciji, torej, »nacija« ne pomeni izključno etnične pripadnosti, pač pa se ta beseda nanaša zlasti na politično in tudi teritorialno organizirano skupnost. Glede na definicijo iz SSKJ bi moralo enako veljati tudi za slovenščino. Pridevniku »nacionalen« SSKJ sicer pripisuje dvojni pomen – nanaša se tako na narod (naroden) kakor na državo (državen) –, a glede na primere, ki ponazarjajo možne rabe v obeh pomenih, je razvidno, da bi morali označevalec »nacionalen«, kadar se pojavi v naslovu dokumenta kot je, denimo, NPK, vselej razumeti v smislu »državen«.

² Dr. Jože Vogrinc, ki je leta 2003 sodeloval pri raziskavi »Nacionalna identiteta in kultura« (financiralo jo je prav Ministrstvo za kulturo RS), pravi, da »naloga države ni določati, kaj je nacionalna 'substancija'. Namesto zasledovanja tega »zmuzljivega fantoma« je naloga države, pravi Vogrinc, »zagotavljati, da lahko državljan Slovenije kot posamezniki in kot skupnost svobodno razvijajo svojo kulturo«.

2007. Tako so, denimo, v krajših podpoglavjih opredeljene splošne usmeritve glede skrbi za slovenski jezik, manjšine, regionalni razvoj na področju kulture, kulturno vzgojo, informatizacijo, izobraževanje za poklice v kulturi, posodobitev javnega sektorja itn. Nekaj je tudi novih vsebinskih poudarkov: skrb za Slovence, ki živijo izven meja Republike Slovenije, kulturna izmenjava in promocija kulture na tujem, sodelovanje z mednarodnimi medvladnimi organizacijami, spodbujanje kulturnih vsebin v medijih itn. Ker bodo v obdobju izvajanja NPK 2008-2011 potekale priprave na projekt evropske kulturne prestolnice 2012, je povsem razumljivo, da je ta paradni (in finančno zajetni) projekt naveden v smernicah novega NPK. Je pa bistveno manj razumljivo, zakaj se je med načeli znašlo podpoglavje »Kultura kot ustvarjalna, dinamična in združevalna energija v družbi«, ki ni nič drugega kot koncentrat praznih označevalcev; tovrstne mistifikacije res ne sodijo v dokument, ki ga 10. člen ZUJIK opredeli kot »strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike« na ravni države. Prav tako ni videti nobenega utemeljenega razloga, zakaj v osnutku NPK 2008-2011 med prioriteta ni več sodelovanja z nevladnimi organizacijami, ki je ena izmed desetih splošnih prioritet obstoječega NPK. Ker je ZUJIK izrazito restriktiven in neživljenjski glede formalnih možnosti, ki jih ima na voljo t.i. »civilna družba« za udeležbo v postopkih oblikovanja in sprejemanja kulturne politike,³ bi vsaj NPK lahko ponudil širšo platformo za sodelovanje z nevladnimi organizacijami. Prav tako v osnutku NPK 2008-2011 pogršamo posebno podpoglavje, ki bi kot prioriteto izpostavilo neposredne podpore ustvarjalcem, ki ga vsebuje trenutno veljavni NPK.

V tem kratkem odzivu na osnutek NPK 2008-2011 bi radi opozorili na še dve hibi predlaganega besedila, ki precej znižujejo kredibilnost dokumenta in bi jih zato, po našem mnenju, bilo potrebno odpraviti preden bo besedilo obravnavano na matičnem parlamentarnem delovnem telesu in Državnem zboru RS. Prvič, podpora raznim oblikam ustvarjalnosti in umetniškim slogom po posameznih področjih ni uravnotežena. Partikularno-individualistični pristopi pri koncipiranju posameznih področij so verjetno posledica same metodologije za pripravo NPK 2008-2011, ki je članice in člane ekspertne skupine usmerjala v skrb za »lastna« področja in mnogo manj v premislek o celoti. Posledice so vidne tudi pri določanju kazalnikov, ki so v nekaterih primerih vezani le na nekatere projekte, pri nekaterih področjih so bolj kvantitativni, pri drugih pa izrazito

---

³ Na to pomanjkljivost ZUJIK smo raziskovalci Mirovnega inštituta opozorili že večkrat, nazadnje pa v končnem poročilu raziskovalnega projekta *Preobrazbe področja kultur v okviru spreminjanja splošnih ekonomskih politik* (Mirovni inštitut, januar 2007), ki smo ga poslali v vednost članicam in članom Nacionalnega sveta za kulturo, ekspertne skupine za pripravo NPK 2008-2011, kakor tudi Ministrstvu za kulturo RS in drugim. V 15. členu ZUJIK je namreč izrecno določeno, da je »civilna družba udeležena v postopkih oblikovanja in sprejemanja kulturne politike prek stroke in zainteresirane javnosti na način, kot ga določa ta zakon« (mi poudarjamo), se pravi, izključno in samo prek Nacionalnega sveta za kulturo, Kulturniške zbornice Slovenije in strokovnih komisij ministra. Glede na to, da so v zadnjih letih najbolj artikulirane in najbolj angažirane pobude iz civilne družbe prihajale iz formalnih ali neformalnih združenj oziroma skupin nevladnih organizacij in posameznikov, ki so dejavni na področju kulture (npr. Asociacije, Kulturnega foruma, sindikata delavcev v kulturi in podobno), se je ta določba ZUJIK v dosedanjih praksi pokazala kot popolnoma neživljenjska in izrazito toga birokratska restrikcija.

---

kvalitativni itn., kar bo nemara prispevalo k slabši primerljivosti uresničenih in neuresničenih ciljev po posamičnih področjih, ko bo vlada poročala državnemu zboru o izvajanju NPK 2008-2011. Drugič, na nekaterih področjih je avtorjem osnutka NPK 2008-2011 le delno uspelo doseči raven, ki presega ozke interese in lastne slogovne preference. V nekaterih primerih – pri čemer vsekakor izstopa področje likovnih umetnosti – so si avtorji privoščili pavšalne ocene položaja določenih umetnostnih praks, ki so spisane v esejističnem in celo žurnalističnem slogu, kar nedvomno ne sodi v besedilo državne resolucije.

MK nadaljuje s postopki za ustanovitev novih institucij, npr. Filmskega inštituta RS, Javne agencije za knjigo RS itn. Glede na to, da so odgovorni na ministrstvu že ves čas gluhi za pripombe in opozorila glede primernosti teh projektov, so jih zdaj – po pričakovanjih, bi lahko dejali – uvrstili tudi v osnutek NPK 2008-2011 in jim dali tudi vidno mesto. Ker pa smo svoje pomisleke in pripombe glede Javne agencija za knjigo RS že posredovali resornemu ministrstvu, bi jih bilo na tem mestu nesmiselno ponavljati. Te in številne druge projekte, ki so predvideni v osnutku NPK 2008-2011, bo MK veliko lažje uresničilo, če bo uživalo podporo kar najširšega kroga zainteresiranih deležnikov. Zato bi bilo smiselno, da poleg zbiranja pisnih pripomb MK organizira tudi več strokovnih razprav, v katerih bi v neposrednem dialogu z vsemi zainteresiranimi preverilo trdnost in upravičenost zastavljenih ciljev, prioritet, ukrepov in kazalnikov na vseh dvanajstih področjih kakor tudi splošnih načel in usmeritev kulturne politike v prihodnjem štiriletnem obdobju.

mag. Aldo Milohnič
Mirovni inštitut
17. 09. 2007

Zapisala:
Zala Sonjak Šarf

Anton Peršak l.r.
Predstavnik interesov kulture in športa

DRŽAVNI SVET REPUBLIKE SLOVENIJE

V pričakovanju novega nacionalnega
programa za kulturo

Zbornik referatov in razprav

UREDILI

Tone Peršak, Sonja Uršič in Nuša Zupanec

KNJIŽNA ZBIRKA
DRŽAVNEGA SVETA REPUBLIKE SLOVENIJE

IZDAL IN ZALOŽIL
Državni svet Republike Slovenije,
zanj sekretar Primož Hainz

TISK
Moj repro d.o.o.

NAKLADA
300 izvodov